

Salmela Elina & Tapio Susanna
PERHEPALVELUOHJAAJA VARHAISEN TUEN TARJOAJANA
LAPSIPERHEILLE PERUSPALVELUKUNTAYHTYMÄ KALLIOSSA

Opinnäytetyö
KESKIPOHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Lokakuu 2011

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	1
2 VARHAISEN TUEN TYÖMUOTOJEN PERUSTA JA TUTKIMUSAINEISTO	4
2.1 Valtakunnalliset ohjeet ja säädökset	4
2.2 Toimintaa ohjaavat keskeiset lait	5
2.2.1 Sosiaalihuoltolaki	5
2.2.2 Lastensuojelulaki	6
2.2.3 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta	7
2.3 Kallion alueen asiakkaiden ja työntekijöiden mielipiteet ja kehittämistarpeet palveluiden kehittämiseksi	7
3 TUTKIMUKSEN KULKU, LUOTETTAVUUS JA AINEISTON ANALYYSI	10
4 TÄMÄN HETKISET VARHAISEN TUEN TYÖMUODOT KALLIOSSA	15
4.1 Varhainen tuki ja varhainen puuttuminen	15
4.2 Neuvolatyö	15
4.3 Varhaisen tuen työmuodot ja palveluvajeet neuvolatyössä	16
4.4 Sosiaalitoimen perhetyö	17
4.4.1 Lapsiperheiden tilapäinen kotipalvelu	17
4.4.2 Ennaltaehkäisevä perhetyö	18
4.4.3 Lastensuojelun perhetyö	19
4.5 Varhaisen tuen työmuodot ja palveluvajeet perhetyössä	19
5 TOIMIVIA VARHAISEN TUEN TYÖMUOTOJA MUUALLA SUOMESSA	22

6 VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN MERKITYS LAPSEN TULEVAISUUDELLE	25
6.1 Elämän kipupisteitä varhaisen vuorovaikutuksen aikana	26
6.2 Kiintymyssuhdemallit	28
7 PERHEPALVELUOHJAAJAN TYÖMUODOT PERUSPALVELUKUNTA-YHTYMÄ KALLIOSSA	30
7.1 Vertaistukiryhmät	30
7.2 Palveluohjaus	33
7.3 Kotikäynnit	35
7.4 Unikoulu	36
8 NEUVOLAN, PERHETYÖN JA PERHEPALVELUOHJAAJAN YHTEENSOVITUS EHEÄKSI PALVELUKOKONAISUUDEKSI	38
9 POHDINTA	45
LÄHTEET	49

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Ylivieska	Aika Lokakuu 2011	Tekijä/tekijät Salmela Elina, Tapio Susanna
Koulutusohjelma Sosiaali-alan koulutusohjelma		
Työn nimi Perhepalveluohjaaja varhaisen tuen tarjoajana lapsiperheille Peruspalvelukuntayhtymä Kalliossa.		
Työn ohjaaja Leena Raudaskoski	Sivumäärä 51	
Työelämäohjaaja Pirjo Jääskelä, Pirjo Matikainen		

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Valtakunnalliset lait ja kehittämissuunnaukset perhe- ja neuvolatyössä velvoittavat ja kehottavat kuntia varhaiseen puuttumiseen, varhaisen tuen antamiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Tämä opinnäytetyö on työelämälähtöinen ja tehty yhteistyössä neuvolan ja Peruspalvelukuntayhtymä Kallion perhepalveluiden kanssa.

Tällä tutkimuksella haluttiin selvittää, mitä varhaisen tuen työmuotoja Peruspalvelukuntayhtymä Kalliossa on tarjolla lapsiperheille, ja millä varhaisen tuen työmuodoilla perhepalveluohjaaja voisi täydentää palveluita. Tutkimuksen lähdeaineistona käytettiin lakeja, asetuksia, kehittämissuunnitelmia sekä aiempia opinnäytetöitä. Keräsimme tuoretta tietoa palveluista ja palvelun tarpeista myös työelämän ohjaajilta.

Uuden neuvola-asetuksen mukaan neuvolapalveluita suunniteltaessa on otettava huomioon lapsen kasvuympäristö ja perherakenne. Lapsen tasapainoisen kehityksen takaamiseksi on muodostettava perhelähtöinen palvelukokonaisuus. Tuen tarve olisi neuvolassa tunnistettava ja yhteistyön tehostamiseen kiinnitettävä huomiota.

Hyvinvointi 2015-ohjelman kiireellisiksi kehittämistarpeiksi on katsottu palveluiden saaminen ja laadun turvaaminen sekä palvelurakenteiden ja toimintojen kehittäminen.

Työmme tutkimusaiheeksi rajautui kysymyksiin 1) miten neuvolatyö ja sosiaalitoimen perhetyö vastaavat perheiden varhaisen tuen tarpeeseen Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella 2) millä varhaisen tuen työmuodoilla perhepalveluohjaaja täydentää neuvolan ja sosiaalitoimen järjestämän perhetyön palveluita Peruspalvelukuntayhtymä Kalliossa.

Tutkimuksen tekemiseen on käytetty laadullista tutkimusta, jonka aineisto on saatu aiemmin tehdyistä opinnäytetöistä ja teoreettisesta tutkimus- ja asiantuntijatiedosta.

Tutkimuksen tuloksena saatiin selville jo olemassa olevat neuvolan ja perhetyön työmuodot sekä Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueen perhepalveluohjaajalle soveltuvat työmuodot. Perhepalveluohjaajan työnkuvaan nousi selkeästi esiin kaksi keskeistä varhaisen tuen työmuotoa, jotka ovat yksin tai yhdessä neuvolan terveydenhoitajan kanssa tehdyt ehkäisevät ja palveluohjaukselliset kotikäynnit sekä vertaistukiryhmien järjestäminen.

Tutkimuksen tuloksena löydetyt perhepalveluohjaajan työmuodot ovat helposti järjestettävissä olevia, varhaista tukea antavia, perhettä leimaamattomia ja helposti saatavissa olevia, matalan kynnyksen palveluita.

Perhepalveluohjaajan toiminta Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella lisäisi perheiden hyvinvointia sekä vähentäisi erityispalveluiden tarvetta, kustannuksia ja perheiden turvattomuuden tunnetta.

Asiasanat

Neuvolatyö, Perhepalveluohjaus, Perhetyö, Varhainen puuttuminen, Vertaistuki

ABSTRACT

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	Date November 2011	Author Salmela Elina, Tapio Susanna
Degree programme Social Services degree		
Name of thesis Family service counselor as the provider of support for families with children in the area of Kallio Health and Social Services federation of Municipalities.		
Instructor Raudaskoski Leena	Pages 51	
Supervisor Jääskelä Pirjo, Matikainen Pirjo		
<p>National laws and developmental trends in family counseling obligate and urge municipalities to early intervention, anticipatory support and prevention of social exclusion. This bachelor's thesis is work life oriented and was carried out in co-operation with family counseling bureau and with the family services of Kallio Health and Social Services Federation of Municipalities.</p> <p>The goal of this research was to find out what forms of early support Kallio Health and Social Services Federation of Municipalities has to offer for families with children and how the Family Service Counselor could complement the range of services. Laws, acts, developmental plans and other researches were used as a source material for this research. New information of the services and the service needs was also collected from the work life counselors.</p> <p>According to the new family counseling act, when planning for family counseling services, the growing environment and the family structure need to be taken into account. In order to ensure a balanced growth of the child the service entity needs to be family oriented. The need for the support should be recognized in the family services and attention needs to be paid to optimizing the cooperation.</p> <p>The availability of the services quality securing, and developing the service structure and operation have been defined as urgent development need of Hyvinvointi 2015 -program.</p> <p>The subject of this project was limited to these questions: 1) What forms of early support do the family services provide for the clients and 2) In what ways could the Family Service Counselor complement the low access services of the Kallio Health and Social Services Federation of Municipalities.</p> <p>Qualitative method was used in the research. The material was gathered from other theses and</p>		

ABSTRACT

from theoretical professional and research information.

As a result of the research, the already existing family service work formats and as well as those forms that suit well for the family counsellors of Kallio Health and Social Services Federation of Municipalities were found out. Two fundamental early support working formats were clearly predominant in the job description of Family Service Counselors. These were preventive and service oriented home visits done alone or together with A public health nurse and arranging peer support groups.

The work formats of The Family Service Counselors that were discovered as a result of the research, are easy to arrange, and provide early support. In addition, they are easily receivable low access services that are also non-stigmatizing for the family.

The function of the Family Service Counselor in the area of Kallio Health and Social Service Federation of Municipalities would increase the wellbeing of the families and decrease the need for specialized services and insecurity among the families, and reduce expenses.

Key words

family service work, family service guidance, family welfare work, early intervention, peer support groups

1 JOHDANTO

Lastensuojelun tarve on lisääntynyt vuosittain, mikä ilmenee esimerkiksi kuntaliiton tilastoista. Aiemmin käytännön apu ja henkinen tuki lapsen kasvatukseen ja vakaaseen perhe-elämään on ollut perheen saatavilla lähisuvusta ja naapurustosta. Yhteiskunnallisten tilanteiden muutoksista johtuen tämä tuki on useilla perheillä nykyään vähäistä, eikä mallia lapsen kasvun ohjaamisesta kaikissa perheissä ole enää saatavissa. Varhain annettu tuki mahdollistaa perheen arkielämän sujumisen vähäisellä tuella ja takaa lapselle suotuisan kasvuympäristön, normaalin kasvun ja kehityksen. Varhain annetun tuen yhteiskunnallinen hyöty on merkittävä niin taloudellisesta kuin inhimillisestäkin näkökulmasta katsottuna.

Seija Sihvolan mukaan tietoyhteiskunta on vieraannuttanut ihmiset sisäsyntyisestä viisaudestaan. Intuitio ja kyky sen käyttöön ovat häviämässä. Tietoa on, mutta sitä ei osata suodattaa tai käyttää oikein. Sihvolan mukaan intuitio toimii tietoisuutta korkeammalla tasolla, erillisenä loogisista päätelmistä ja vertailuista. Intuition käyttämiseen tarvitaan henkistä hyvinvointia ja luottamusta asioiden järjestymiseen. Intuitio vaatii toimiakseen rauhaa, kiireettömyyttä, itsensä tuntemista ja kohtaamista. Aika kiireineen on tehnyt elämän samalla sekä vaativaksi että helpoksi. Perheet kaipaavat rohkaisua yksinkertaiseen elämään ja uskoa selviytymiseen. Jos lapsi oppii yksinkertaisuuteen, kasvaa hänestä luova ja ongelmanratkaisuun kykenevä aikuinen. (Sihvola 2006.)

Tutkimuksemme on tehty Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella. Käytämme tässä tutkimuksessa Peruspalvelukuntayhtymä Kalliosta lyhennettä Kallio. Kallio on vuoden 2008 alusta toimintansa aloittanut sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatio, joka tuottaa palvelut Alavieskan ja Sievin kunnille, sekä Ylivieskan ja Nivalan kaupungeille Pohjois-Pohjanmaalla. Väestöpohja Kallion alueella on noin 32 700 asukasta. Kuntayhtymän toimialaan kuuluvat lain säätämät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, ja tehtävänä on huolehtia jäsenkuntien erityistason sairaanhoidosta ja muista jäsenkuntien antamista tehtävistä. Kallion perhepalveluissa on herännyt huoli lastensuojeluasiakkuuksien määrän kasvusta. Tämä voi johtua osittain lapsiperheiden kotipalvelun ja ennalta ehkäisevän työn riittämättömyydestä - ylipäättään varhaista tukea antavien palveluiden riittämättömyydestä.

Opinnäytetyömme aihe nousee varhaisen tuen tärkeydestä, sen tämänhetkisestä tarpeesta ja riittävydestä. Rajasimme tutkimuksemme koskemaan perheitä, joissa lapset hoidetaan kotona, koska varhaiskasvatuksen piirissä olevat lapset ja perheet saavat tarvittaessa varhaista tukea ja ohjausta päivähoidon työntekijöiltä.

Perhepalveluohjaajan työskentelystä aiemmin tällä alueella on olemassa hyviä kokemuksia. Perhepalveluohjaaja voisi antaa etenkin varhaiskasvatuksen piiriin kuulumattomille perheille varhaista tukea rohkaisemalla vanhempia tekemään perheen hyvinvointia tukevia valintoja ja ohjaamalla perheitä muun muassa arjen hallintaan ja lasten kasvatukseen liittyvissä asioissa. Olemme halukkaita tutkimaan tätä aihetta.

Ennaltaehkäisevää työtä edellyttävät myös lainsäädännön uudistukset, jotka haastavat kunnat ja kuntayhtymät siirtämään työn painopistettä ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon. Neuvola-asetuksen uudistus velvoittaa terveydenhoitoa laajentamaan tietämystään sosiaaliseen tukeen, huolen puheeksi ottamiseen ja varhaiseen puuttumiseen.

Tutustuttuamme aiheeseen liittyviin aikaisempiin tutkimuksiin Kallion alueella totesimme, että aihetta osittain käsitteleviä tuoreita tutkimuksia on olemassa useita. Opinnäytetöitä on tehty neuvolan ja sosiaalitoimen perhepalveluista, asiakasnäkökulmista perhepalveluissa ja perhepalveluiden erityispalveluista. Kaste-hanke ja Kallion alueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma antavat meille tietoa palveluiden kehittämistarpeista, tulevaisuuden suuntauksista ja tavoitteista. Pessi-hankkeen loppuraportissa tulee esille kokemukset perhepalveluohjaajan aiemmas-ta työskentelystä alueella.

Käytimme perhepalveluohjaajan työmuotoja kartoittaessamme apuna myös kahta luotettavaa lähdettä muualta Suomesta, joissa on esitelty varhaisen tuen työmuotoja lapsiperheiden tueksi. Hyödynsimme Sirpa Tapolan raporttia Varhaisen tuen työmuotoja kehittämässä vuodelta 2002, sekä tutkimusprofessori Matti Rimpelän raporttia Hyvinvointineuvola lapsiperheiden tukena vuodelta 2007. Tuula Tamminen kirja Olipa kerran lapsuus vuodelta 2004 avasi meille perheen muodostumisen

vaiheen kipupisteet käytännönläheisesti ja perustellusti etsiessämme teoriatietoa perheiden tarpeista ja lapsen kehitystä uhkaavista tekijöistä.

Tutkimuksessa etsimme vastauksia kahteen tutkimuskysymykseen. 1. Miten neuvolatyö ja sosiaalitoimen perhetyö vastaavat perheiden varhaisen tuen tarpeeseen Kallion alueella. 2. Millä varhaisen tuen työmuodoilla perhepalveluohjaaja täydentää neuvolan ja sosiaalitoimen järjestämän perhetyön palveluita Kalliossa.

Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus ja pohjautuu pääosin Kallion alueen asiakkaiden ja työntekijöiden toiveisiin ja kehittämistarpeisiin. Työ on koottu vetoketjumallisesti, eli teoria ja käytäntö käyvät vuoropuhelua keskenään. Rajaamme tutkimuksen ulkopuolelle perheet, jotka käyttävät varhaiskasvatuspalveluita eli päivähoidon eri muotoja. Tieto on kerätty huomioiden Kallion alueen asiakkaiden ja työntekijöiden tarpeet ja väestöpohjan erityispiirteet.

Tutkimus alkoi opinnäytetöistä sekä neuvolasta ja perhetyöstä nousevan tiedon keräämisellä ja analysoinnilla. Sen jälkeen teimme johtopäätöksiä varhaisen tuen tarpeesta ja selvitimme asiakkaan oikeuksia, laeissa esiintyviä veloituksia sekä perheen ja lapsen kasvun tarpeita. Viimeiseksi hankimme tietoa palveluohjauksesta, perhepalveluohjaajan työmuodoista ja mallien soveltamisesta Kallion alueella. Tuloksena saimme vastauksen tutkimuskysymyksiimme, ja vastaukset ovat suoraan hyödynnettävissä Kallion perhepalveluissa sekä neuvolassa.

2 VARHAISEN TUEN TYÖMUOTOJEN SELVITYS TUTKIMUSAINEISTOISTA

Lastensuojelun tarpeen lisääntyminen viime vuosina on valtakunnallinen ilmiö. Sen lisäksi, että lapsen normaali kasvu ja kehitys vaarantuvat, myös perheiden huonovointisuus lisääntyy ja kustannukset lankeavat kunnille. Tässä luvussa on esillä ne lähdeaineistot, jotka antoivat meille suuntaa opinnäytetyön aiheen tutkimiselle. Uusi neuvola asetus ja lastensuojelulain uudistus velvoittavat kuntia panostamaan ennaltaehkäisevään työhön ja varhaiseen tukeen. Tarkastelemme olisiko tässä tilanteessa järkevää luoda perhepalveluohjaajan toimintamalli, jolla voidaan auttaa perheitä oikea-aikaisesti ja riittävän pitkään ennen kuin ongelmat kasvavat ja kasaantuvat. Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa pikkulapsiperheille tarjolla olevien neuvolan ja perhetyön varhaisen tuen työmuodot Kalliossa ja tutkia, millä varhaisen tuen työmuodoilla perhepalveluohjaaja voisi täydentää näitä palveluita neuvolan ja perhetyön lisäksi.

2.1. Valtakunnalliset ohjeet ja säädökset

Valtakunnallisista ohjeista ja säädöksistä käytimme lähteinä uutta neuvolaasetusta, hyvinvointi 2015-ohjelmaa sekä Kaste-hanketta. Uuden neuvolaasetuksen mukaan terveystarkastusten ja terveysneuvonnan on muodostettava suunnitelmallinen kokonaisuus, jossa yksilön ja perheen osallistuminen on mahdollista. Palveluita suunniteltaessa ja järjestettäessä on otettava huomioon myös lapsen kehitysympäristö ja perherakenne. Jotta lapsen tasapainoinen kehitys voitaisiin turvata, olisi kasvuympäristöjen tuettava toisiaan muodostamalla perhelähtöinen palvelukokonaisuus. Keskeisinä linjauksina on perhekokonaisuus, laaja näkökulma sen terveyteen ja hyvinvointiin, perheen jäsenten mielenterveyden huomioiminen, lapsen kehitysympäristö, sosiaalinen tuki ja elintavat. Toiminnassa on huomioitava asiakkaiden mielipiteet, huolet, voimavarat ja yksilölliset tarpeet. Tuen tarpeen tunnistamiseen ja yhteistyön tehostamiseen edellytetään kiinnitettävän huomiota. Toimintatapoja ja käytäntöjä tulisi myös yhtenäistää. Asetus oli aiemmin suositus, joka säätelee kuntien järjestämisvelvollisuutta sekä neuvolapalveluiden sisältöä ja määrää. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:20.)

Hyvinvointi 2015-ohjelma on sosiaali- ja terveysministeriön kehittämishanke, jonka tarkoituksena on kiireellisten kehittämistarpeiden ratkaiseminen ja varmistaa sosiaalialan pitkän aikavälin kehittäminen. Kiireellisiksi kehittämistarpeiksi katsottiin palveluiden saaminen ja laadun turvaaminen, palvelurakenteiden ja toimintojen kehittäminen sekä henkilöstön saaminen, osaaminen ja työolojen kehittäminen. Tällä ohjelmalla selvitetään, miten sosiaalisten ongelmien ehkäiseminen ja niiden ratkaiseminen sekä toimintaympäristön vaatimuksien muuttuminen arvioidaan ja ennakoitaan. (Hyvinvointi 2015-ohjelma, 2011.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma (Kaste 2008 -2011) suuntaa valtakunnallista toimintaa ja linjaa toimenpiteet, joiden toteuttamiseen hallitus on ohjelmakaudellaan sitoutunut. Kaste-ohjelma toimii kaikkien alan kehittämisohjelmien yllä. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 2011.)

2.2 Toimintaa ohjaavat keskeiset lait

Perheiden parissa tehtävää työtä ja palveluita ohjaavat monet lait, joista keskeisimmät ovat sosiaalihuoltolaki, lastensuojelulaki ja laki lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta. Neuvolan työntekijöiden, perhetyöntekijöiden ja perhepalveluohjaajan tulee työssään tuntea keskeiset työtä ohjaavat lait, niiden tarkoitus ja sisältö. Työssä tehdyt ratkaisut ja päätökset pohjautuvat työtä ohjaaviin lakeihin sekä toimivat työntekijän oikeusturvana.

2.2.1 Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä. Sosiaalihuollon tehtäviin kuuluu sosiaalipalveluiden järjestäminen, johon kuuluu sosiaalityö ja kasvatusta- ja perheneuvonta. Sosiaalityö sisältää ohjausta, neuvontaa ja muita tukitoimia, jotka edistävät ja ylläpitävät yksilön ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta. Kasvatus- ja perheneuvonta sisältää asiantuntija-avun antamista kasvatusta ja perheasioissa. (Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.)

2.2.2 Lastensuojelulaki

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelu kattaa lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun, jota toteutetaan tekeillä lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma ja järjestämällä tarvittavia avohuollon tukitoimia. Lastensuojelutyöhön kuuluu myös lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto.(Lastensuojelulaki 2007/417.)

Viimeisimmän lastensuojelulain uudistuksen mukaan kuntien tulee järjestää myös ehkäisevää lastensuojelua lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Palvelun tarkoituksena on edistää ja turvata lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Keskeistä on myös vanhemmuuden tukeminen. Tätä toteutetaan mm. äitiys- ja lastenneuvolassa, päivähoidossa, nuorisotyössä, opetuksessa ja muualla sosiaali- ja terveydenhuollossa. Näiden palveluiden järjestämisvastuu kuuluu kunnalle. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Viranomaisten tehtävä on tukea vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään, tarjota perheille apua riittävän varhain sekä tarvittaessa ohjata perhe lastensuojelun piiriin.(Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon, että sosiaalihuollon laatu ja asiakkaan kohtelu on hyvää ja kunnioittavaa. Asiakkaan toivomuksia ja mielipiteitä on kuunneltava, hänen etunsa ja yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on huomioitava. Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on huomioitava asiakkaan itsemääräämisoikeus, kunnioittaen hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään. Asiakkaalle tulee antaa mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa myös palveluiden suunnitteluun ja toteutukseen.(Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.)

2.2.3 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Lain tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti sekä turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Lain mukaan lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan myös turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Laki määrittelee myös sen, että lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä eikä häntä saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 2011.)

2.3. Kallion alueen asiakkaiden ja työntekijöiden mielipiteet ja kehittämistarpeet palveluiden kehittämiseksi

Tutustuimme aiheeseen liittyviin Kallion alueella aiemmin tehtyihin tutkimuksiin joista saimme kattavan aineiston tutkimukseemme. Näistä nousi selkeästi esille Kallion alueen asiakkaiden ja työntekijöiden mielipiteet ja kehittämistarpeet palveluiden kehittämisen suhteen. Käytimme myös Kallion alueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa vuodelta 2010 ja Pessi hankkeen loppuraporttia. Tutkimuksen taustatietoina käytämme Kallion alueen tuoreita tilastoja. Kallion alueelta on tehty kaksi opinnäytetyötä vuonna 2010, joissa on tutkittu asiakasnäkökulmia perhepalveluista. Keräsimme näistä tutkimuksista asiakkaiden toiveet ja tarpeet neuvolan ja perhetyön palveluiden osalta.

Ensimmäinen käyttämämme opinnäytetyö on Laura Kinnusen ja Annu Paavolan opinnäytetyö Asiakasnäkökulmia Kallion alueen perhepalveluiden peruspalveluista, joka on valmistunut joulukuussa 2010. Toinen käyttämämme opinnäytetyö on Marjo Moilasen ja Sini Puurulan Asiakasnäkökulmia peruspalvelukuntayhtymä Kallion perhepalveluiden erityistarpeista keväältä 2010. Kolmantena opinnäytetyönä

käytämme Maiju Ikkalan ja Hannele Pöyhösen tutkimusta vuodelta 2009 Perhetyötä Peruspalvelukuntayhtymä Kalliossa, jossa on tutkittu asiakkaiden ja työntekijöiden mielipiteitä ja kehittämisehdotuksia perhetyön suhteen. Toukokuussa 2011, saimme tutkimukseemme mukaan Kallion alueelta kootun ennaltaehkäisevän perhetyön asiakaspalaute-koosteen. Tämä antoi meille arvokasta ja tuoretta tietoa asiakkaiden mielipiteistä ennaltaehkäisevän perheyön riittävydestä ja asiakkaiden toiveista.

Pessi-hanke alkoi Varpu hankkeella vuonna 2003 ja jatkui Pessi-hankkeena. Pessi-hanke oli Raahen ja Ylivieskan seutukunnissa vuosina 2005- 2007 toteutunut lapsiperheiden verkostoitumis- ja yhteistyörakenteiden uudistamishanke. Hankkeen avulla oli tarkoitus uudistaa kaikille lapsille ja lapsiperheille tarkoitettujen peruspalveluiden toimintakulttuuria ja toimintatapoja sekä rakentaa perus- ja erityispalvelut saumattomaksi kokonaisuudeksi. Tutkimuksella edistettiin yhteisymmärrystä sosiaalityön organisaatioiden eri tasojen ja asiakkaan kokemuksen välille. (Pessi-perhepalveluverkostoja Pohjois-Pohjanmaalle loppuraportti, 2007.)

Vuonna 2008 voimaan tulleen lastensuojelulain uudistuksen tavoitteena on lastensuojelun painopisteen siirtyminen varhaiseen tukeen, ennaltaehkäisyyn ja avo- huoltoon. Tämän lakiuudistuksen myötä kuntien on nyt laadittava suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi, lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnitelman on tarkoitus ohjata, kehittää ja johtaa lasten ja nuorten hyvinvointityötä kunnissa.

Kallion alueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaan perheiden, lasten ja nuorten palveluissa on tärkeää korostaa vanhempien omaa kasvatusvastuuta, lapsen, nuoren ja perheen osallisuutta ja kuulemistä niin omissa asioissa kuin palveluiden järjestämisessäkin. Tarkoituksena on, että perhe, lapsi tai nuori on itse ensisijainen toimija kaikissa tilanteissa. Tavoitteena on, että lasten ja perheiden palvelut muodostavat eheän palvelukokonaisuuden ja toiminnassa keskeistä on ennaltaehkäisevyys, varhainen tuki, yhteisöllisyys ja lapsiperheiden osallisuus. Tavoitteena on myös edistää lapsiperheiden mahdollisuuksia vertaistukeen, kumppanuuteen sekä työntekijöiden ja asiakkaiden vastavuoroiseen oppimiseen.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmasta käy ilmi että Kallion alue eroaa koko maan keskiarvosta lasten ja nuorten runsaalla osuudella aikuisväestöön suhteutettuna. 0 – 6 -vuotiaita väestöstä oli 3 550 eli 10,75 prosenttia koko väestöstä. Alle 6 -vuotiaiden määrä Kallion alueella on ollut viime vuosina kasvussa. Tarkasteltuna suhteessa koko maan ja suunnilleen saman väestöpohjan omaaviin alueisiin, Kallio erottuu selkeästi lapsiperheiden runsaalla määrällä. Yksinhuoltajaperheitä lapsiperheistä oli 12,6 prosenttia, joka on vähemmän kuin valtakunnallisesti keskimäärin. (Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2010- 2013. Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2011.)

3 TUTKIMUKSEN KULKU, LUOTETTAVUUS JA AINEISTON ANALYYSI

Etsiessämme tietä opinnäytetyön aiheen äärelle keräsimme tietoa lähdeaineistojen lisäksi haastattelemalla Kallio kuntayhtymän perhepalvelujohtajaa Pirjo Matikaista ja neuvolan avoterveydenhuollon osastonhoitajaa Pirjo Jääskelää. Keskusteluissa kävi ilmi, että neuvolan ja perhetyön välissä olisi hyvä olla perhepalveluohjaajia, joiden ammatillinen osaaminen olisi laaja-alaista ja heidän tarjoamansa palvelut olisivat ennen kaikkea oikea-aikaisia, matalan kynnyksen palveluita pikkulapsiperheille. Pidimme aihetta kiinnostavana ja sosionomin opinnäytetyöhön sekä toimenkuvaan sopivana.

Opinnäytetyön tekemiseen tästä aiheesta meitä motivoi työkokemuksemme perhetyöstä ja kotona hoidettavien lasten kerhotoiminnasta. Meitä innoitti aihetta tutki-
maan myös ennaltaehkäisevän työn arvostus ja perheiden hyvinvoinnin merkitys, uuden sukupolven kasvattajana. Asetimme tutkimukselle seuraavat tutkimuskysymykset 1. miten neuvolatyö ja sosiaalitoimen perhetyö vastaavat perheiden varhaisen tuen tarpeeseen Kallion alueella sekä 2. millä varhaisen tuen työmuodoilla perhepalveluohjaaja täydentää neuvolan ja sosiaalitoimen järjestämän perhetyön palveluita Kalliossa.

Lähdimme etsimään vastausta tutkimuskysymyksiin selvittämällä ensin neuvolan ja perhetyön tarjoamat varhaisen tuen palvelut Kalliossa. Aloitimme aineiston koostamisen selvittämällä tuoreiden, tutkimusaineistoksi valitsemiemme opinnäytetöiden sisällöt ja olemassa olevat varhaisen tuen työmuodot neuvolassa ja perhetyössä. Lisäksi tarvitsimme tietoa minkä lakien perusteella palveluita järjestetään ja rajauksen, jolla tutkimus saatiin kohdennettua niihin perheisiin, joissa lapset hoidetaan kotona ja varhainen tuki jää täten vähäisemmäksi. Lajittelimme lähdeaineistoista saamamme tiedon aluksi viiteen joukkoon; varhaisen tuen työmuotoihin neuvolassa ja perhetyössä, tiedotukseen, yhteistyöhön palveluiden välillä, työssä esiintyviin laadullisiin seikkoihin ja aineistosta esille nousseisiin puutteisiin.

Lajittelun jälkeen tarvitsimme uutta rajausta työhömmme. Rajauksessa keskityimme etsimään vastausta tutkimuskysymykseen ja ulkopuolelle jäivät tutkimusaineistosta esille nousseet toiveet avoimesta päiväkodista, lapsiparkkitoiminnasta ja tiedot-

tamisesta. Tiedotuksen katsoimme kuuluvan organisaation sisällä kuuluvaan kehittämiseen. Laadulliset seikat otimme huomioon siltä osin kuin huomasimme niiden sisältyvän perhepalveluohjaajan työhön ja jo olemassa olevan palveluverkoston täydentämiseen.

Hankkiessamme tietoa yhteiskunnan muuttuneista olosuhteista ja vauva-ajan haavoittuvuudesta saatoimme ymmärtää, mitä varhainen tuki käytännössä on ja miten ongelmien syntymiseen voitaisiin vaikuttaa varhaisessa vaiheessa estäen tilanteiden lumipallomainen eteneminen. Kun tutkimme perheen huonovointisuuden seurauksia, huomasimme miten vähin kustannuksin perheitä voitaisiin auttaa jo ongelmien syntyvaiheessa esimerkiksi huostaanottojen kustannuksiin verrattuna ja välttymään näin rankoilta ja kalliilta lastensuojelullisilta toimita. Analyysin jälkeen saimme selville, mitä varhaisen tuen työmuotoja on jo olemassa ja mitkä työmuodot koettiin puutteellisiksi tai mitä ei ollut lainkaan. Tässä vaiheessa olimme saaneet vastauksen ensimmäiseen asettamaamme tutkimuskysymykseen eli miten neuvola ja perhetyö vastaavat perheiden varhaisen tuen tarpeeseen Kallion alueella.

Etsiessämme vastausta toiseen tutkimuskysymykseen teimme tulkintoja ja johtopäätöksiä siitä, millaisia varhaisen tuen palveluita Kallion alueella tarvitaan olemassa olevien palveluiden lisäksi. Vertasimme asiakkaiden tarpeita ja työntekijöiden toiveita jo olemassa oleviin palveluihin ja lain ja asetusten antamiin oikeuksiin. Selvitimme myös muualla Suomessa jo olemassa olevia varhaisen tuen toimivia työmuotoja ja vertasimme niitä Kallion alueen työntekijöiden ja asiakkaiden toiveisiin ja kehittämissuhteisiin.

Totesimme perhepalveluohjaajan toimintamallin vastaavan moniin tutkimuksesamme esille nousseisiin matalan kynnyksen palvelutarpeisiin. Perhepalveluohjaajan työnkuvaan nousi selkeästi esiin kaksi keskeistä varhaisen tuen työmuotoa, jotka ovat yksin tai yhdessä neuvolan terveydenhoitajan kanssa tehdyt ehkäisevät ja palveluohjaukselliset kotikäynnit sekä vertaistukiryhmien järjestäminen. Muut tutkimusaineistoista esille nousseet perhepalveluohjaajan varhaisen tuen työmuodot ovat puhelimitse, toimistolla tai kotikäynnillä annettu palveluohjaus, rytmityshoito-ohjauksen antaminen unihäiriöstä kärsivän lapsen vanhemmille sekä tarvittaessa jatko-hoito ohjaus unikoulujaksolle. Ensimmäistä lastaan odottaville van-

hemmille annettava tietopaketti perhepalveluista ja perhepalveluohjaajan tarjoamista palveluista esimerkiksi perhevalmennusryhmässä ovat myös esiin nousseita varhaisen tuen työmuotoja.

Tavoitteena tässä työssä on luonnostella sellaiset perhepalveluohjaajan työmuodot joilla lapsiperheiden varhaisen tuen tarve havaitaan hyvissä ajoin, asiakkaat saavat tarvitsemaansa matalan kynnyksen palvelua, tukea, ohjausta ja neuvontaa oikea-aikaisesti ja oikean määrän. Tavoitteena on myös toiminnan tehostuminen ja yhteistyön kehittyminen entisestään neuvolan ja perhetyön välillä.

Tässä tutkimuksessa saatu tieto antaa myös syvyyssulottuvuutta ja ymmärrystä siihen miten merkittävästä asiasta perheille ja yhteiskunnalle ennaltaehkäisevässä ja varhaisen tuen työssä on kysymys.

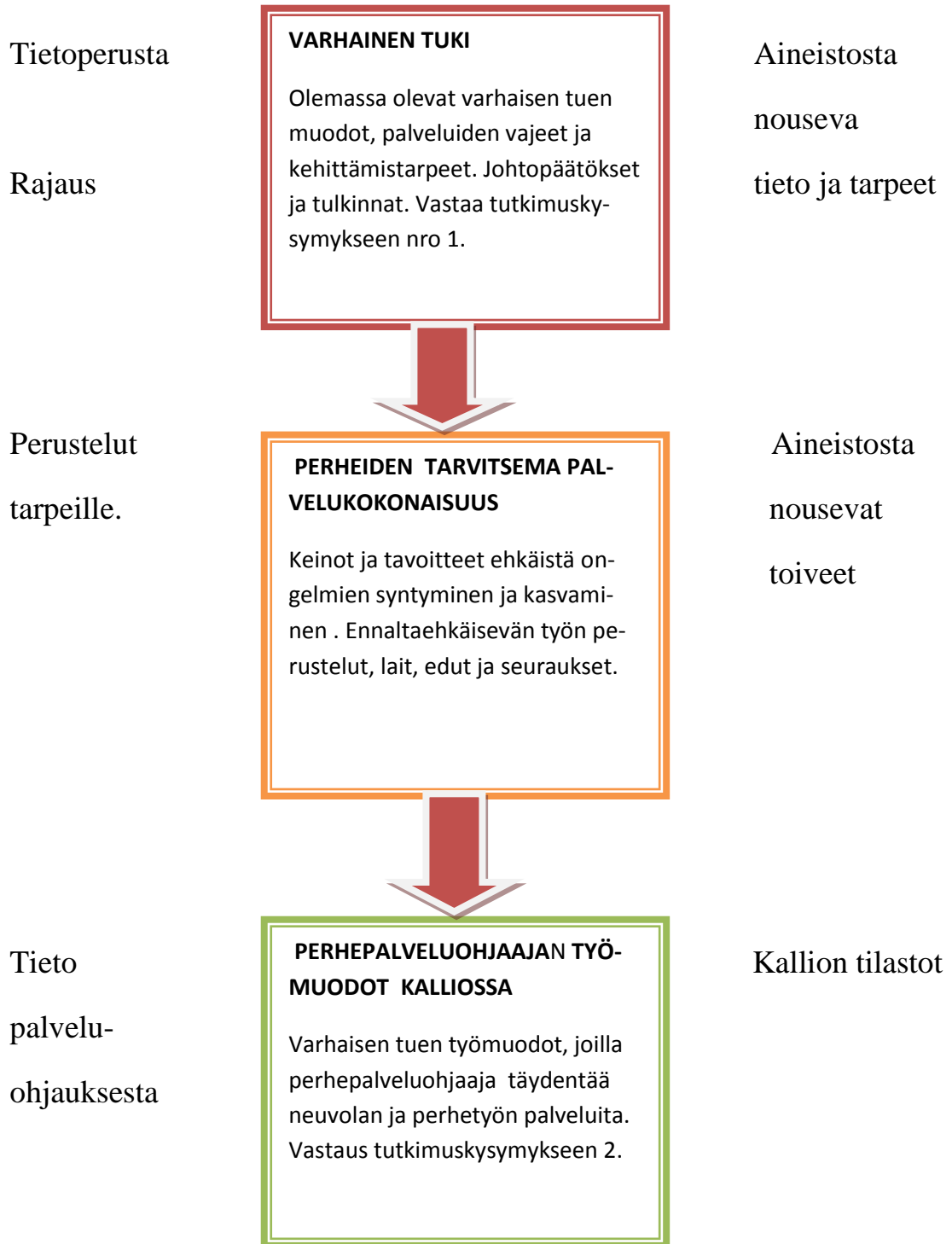
Tutkimuksemme on kvalitatiivinen valmiisiin dokumentteihin pohjaava kartoitus. Analyysin tueksi olemme haastatelleet perhepalvelujohtaja Pirjo Matikaista ja neuvolan osastonhoitaja Pirjo Jääskelää. Analyysi eteni vaiheittaisesti siten, että aluksi kuvasimme aineistosta löytyneet asiakokonaisuudet, jotka luokittelimme joukoiksi ja yhdistelimme selitykseksi. (Hirsijärvi ym.2004, 211.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kohteen tutkimiseen kokonaisvaltaisesti. Ammatilliset arvomme muovaavat suhtautumistamme siihen, miten pyrimme ymmärtämään tutkimaamme ilmiötä. Tutkimuksemme analyysi jatkui polveilevasti, jolloin lähestyimme aihetta hermeneuttisella metodilla. Hermeneuttisessa metodissa tutkimus etenee kehämäisesti ja tutkija palaa alati lähtökohtiinsa oivaltaen uutta ja ymmärtäen aihetta laajemmin. Samalla tutkija irtautuu niistä oletuksista ja ajatuksista jotka koskevat häntä itseään ja uusi teoria ei ole sidoksissa niihin oletuksiin joita tutkijalla oli tutkimuksen alussa. (Vilkka 2005, 146.)

Tutkimuksen luotettavuus tulee esille pääteltyjen tulosten loogisuudesta, uskottavuudesta, yleistettävyydestä ja siitä onko tulos hyvinvointia edistävää ja kustannuksia alentavaa. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se että teimme tutkimuksen laajasta lähdemateriaalista reflektoiden omia ja toistemme tekemiä tulkintoja ja johtopäätöksiä. Käyttämämme vasta julkaistut Kallion tutkimukset, suunnitelmat sekä ammatillinen kirjallisuus takaavat että tutkimus on sitoutunut tämänhetkiseen palvelutarpeiden kehittämiseen. Tutkimusta tehdessämme opimme siirtämään syrjään oman työkokemuksen kautta syntyneet käsitykset ja oletukset ja erotta-

maan ne tutkimuksen tuloksista. Tutkimuksen valmistuessa saimme huomata että tulos oli samansuuntainen oletuksemme kanssa.

Kuviossa 1. esitämme tutkimuksen etenemisen vetoketjumaisesti, jolloin käsitteelimme vuoroin tietoperustaa ja tutkimusaineistoa. Aluksi selvitimme olemassa olevat neuvolan ja perhetyön työmuodot Kalliossa, palveluvajeet ja kehittämistarpeet. Näin saimme vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Toiseen tutkimuskysymykseen saimme vastauksen tutkimalla muualla Suomessa olevia varhaisen tuen työmuotoja, vertaamalla niitä Kallion alueen väestöpohjan erityispiirteisiin ja tutkimusaineistosta esiin nouseviin tarpeisiin ja toiveisiin.

KUVIO 1. Tutkimuksen eteneminen vaiheittain.

4 TÄMÄNHETKISET VARHAISEN TUEN TYÖMUODOT KALLIOSSA

Tulosten mukaan ennaltaehkäisevää, varhaista tukea antavaa palvelua on tarjolla Kalliossa, mutta sitä ei ole riittävästi. Ennaltaehkäisevään työhön toivottiin lähinnä lisää resursseja ja palveluiden monipuolisuutta. Taulukosta 1, sivulla 17, näkyvät neuvolan tuottamat tämänhetkiset varhaisen tuen työmuodot, niiden laajuus, palveluvajeet kunnittain sekä tutkimusaineistosta esille nousseet toiveet. Taulukosta 2, sivulla 21, käyvät ilmi perhetyön tuottamat tämänhetkiset varhaisen tuen työmuodot, niiden laajuus, palveluvajeet kunnittain sekä tutkimusaineistosta esille nousseet toiveet.

4.1 Varhainen tuki ja puuttuminen

Varhainen puuttuminen tarkoittaa toimintaa, jossa huoli otetaan puheeksi asiakkaan kanssa mahdollisimman varhain, mahdollisimman avoimesti ja mahdollisimman hyvässä yhteistyössä, jotta voitaisiin ehkäistä pulmien syntyminen tai tilanteiden muuttuminen ongelmallisiksi. Työntekijä muuntaa omaa tapaansa toimia ja ottaa vastuun tuen antamisesta asiakkaalle silloin kun vaihtoehtoja on vielä runsaasti käytettävissä. Varhaisen puuttumisen menetelmät ovat vuoropuheluun perustuvia ja voimavarakeskeisiä sekä asiakasta että hänen ympäristöään osallistavia. Läheisverkostoja hyödyntäen ja joustavassa yhteistyössä pulmatilanteisiin voidaan tarttua varhain ja kattavasti jolloin vältetään ongelmien kasvaminen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2011.)

4.2 Neuvolatyö

Neuvolatoiminnan keskeisenä tavoitteena on asukkaiden terveysneuvonnasta ja terveystarkastuksista huolehtiminen. Työ kattaa ehkäisyneuvonnan, raskaana olevat naiset, lasta odottavat perheet ja alle kouluikäiset lapsiperheet. Äitiys- ja lastenneuvolan keskeinen tavoite on turvata odottavan äidin, sikiön, syntyneen lapsen ja koko perheen mahdollisimman hyvä terveys. Neuvolapalvelut ovat asiakkailla maksuttomia. (Neuvolatoiminta. Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2010.)

Kallion lastenneuvolan tavoitteena on lasten fyysisen ja psyykkisen terveyden paraneminen ja perheiden hyvinvoinnin paraneminen. Tavoitteena on myös erityistä tukea tarvitsevien perheiden auttaminen ja samalla perheiden terveyserojen kaaventuminen. Neuvolatyöllä pyritään myös siihen, että terveyden ja vanhemmuuden voimavarat ovat paremmat seuraavalla sukupolvella. (Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2010.) Neuvolatyöhön kuuluu myös perhevalmennus joka järjestetään yleisimmin ensimmäistä lasta odottaville vanhemmille. (Armanto & Koistinen 2007,22).

4.3 Varhaisen tuen työmuodot ja palveluvajeet neuvolatyössä

Varhaisen tuen työmuotoja neuvolassa ovat perusneuvolatyön lisäksi perhevalmennus, vertaistukiryhmät ensimmäistä kertaa äidiksi tuleville, kotikäynnit ja puheelin-neuvonta. Esille nousi vertaistukiryhmien puuttuminen isille kokonaan. Ensi kertaa äidiksi tulleille tarkoitetut vertaistukiryhmät puuttuivat kokonaan Sievissä ja Nivalassa. Alavieskalaiset äidit saavat osallistua Ylivieskassa järjestettävään ryhmään. Vertaisryhmien kokoontuminen ohjatusti toteutuu vain neljä kertaa, joka vaikuttaa vähältä ryhmän muodostumisen kannalta. Myös kotikäyntejä toivottiin lisää.

Neuvolasta saatuun tukeen oltiin tyytyväisiä, mutta koko perheen tukeminen, parisuhteen tukeminen ja isien tukeminen koettiin jäävän vähäiseksi. Tämä näkyi paikalla olevan vanhemman huomioimisessa mutta tuen siirtyminen toiselle vanhemmalle tai koko perheelle ei ollut riittävää.

”Äitiysneuvolasta ja lastenneuvolasta saatavaan ohjaukseen, neuvontaan ja tiedonsaantiin oltiin tyytyväisiä. Parisuhteen ja isän tukemista pidettiin useammin vain kohtalaisena. Erityistyöntekijöiden palveluiden laatuun oltiin tyytyväisiä, mutta osa vastaajista ei ollut tyytyväisiä palveluiden saatavuuteen oikeana ajankohtana. Suurin osa vastaajista piti perhettä ja sukulaisia tärkeimpänä tuen lähteenä. Ystävät olivat seuraavaksi tärkeimpiä tuen antajia ja kolmanneksi tärkeimmäksi vastaajat arvioivat neuvolasta saatavan tuen.” (Kinnunen & Paavola 2010,29.)

”Vastauksista nousi vahvasti esille äitiryhmätoiminnan tärkeys. Vastaajat pitivät harmittavana sitä, ettei äitiryhmätoimintaa ollut mahdollista saada enää toisen lapsen syntymän jälkeen, vaikka vertaistukea tarvittaisiin heidän mielestään yhtä paljon myös siinä vaiheessa. Äiti-

ryhmätoimintaa pidettiin tärkeänä linkkinä muiden samassa elämäntilanteessa olevien löytämisessä ja sitä kautta vastaajat kokivat saavansa ympärilleen sosiaalista verkostoa uusien ystävien muodossa. Vastaajat kokivat vertaisryhmätoiminnan parantavan myös äidin jaksamista. Eräs vastaaja kiteytti asian seuraavasti: Äidin hyvinvointiin kannattaa satsata aina eniten, myös psyykkiseen puoleen. Se hyödyttää koko perhettä.” (Kinnunen & Paavola, 2010,29.)

TAULUKKO 1. Neuvolassa olemassa olevat varhaisen tuen työmuodot ja palveluvajeet.

VARHAISEN TUEN TYÖMUODOT NEUVOLASSA	PALVELUN VAJE	AINEISTOSTA NOUSSEET TOIVEET
Perhevalmennus	-	Tietopaketti perhepalveluista ennen ensimmäisen lapsen syntymää.
Vertaistukiryhmät	Tarjotaan kaikille kerran. Neljä ohjattua kertaa, jatko halutessa itseohjautuvasti. Järjestetään vain Ylivieskassa.	Ryhmiä myös isille. Kohdennettuja , ohjattuja vertaisryhmiä. Toiminta myös kesäisin.
Kotikäynnit	-	Lisää kotikäyntejä .
Puhelin-neuvonta	-	-

4.4 Sosiaalitoimen perhetyö

Kallio tarjoaa alueensa lapsiperheille lapsiperheiden tilapäistä kotipalvelua, ennaltaehkäisevää perhetyötä ja lastensuojelun perhetyötä. (Perhetyö. Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2010.)

4.4.1 Lapsiperheiden tilapäinen kotipalvelu

Lapsiperheiden tilapäinen kotipalvelu tarkoittaa sitä, että perhe saa kotiinsa työntekijän sovituksi määräajaksi, mikäli perhettä on kohdannut vakava kriisi tai muuttunut elämäntilanne. Työntekijä tukee perheen selviytymistä muuttuneessa elä-

mäntilanteessa ja turvaa lasten arjen sujumisen.(Lapsiperheiden kotipalvelu. Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2010.)

Kallio tuottaa lapsiperheiden tilapäisen kotipalvelun palvelusetelillä tai järjestää palvelun itse. Omaa palvelua on niukasti tarjolla. Palveluseteliä haetaan ottamalla yhteys perhetyönohjaajaan, joka arvioi palvelutarpeen ja päättää palvelusetelin myöntämisestä perheelle. Tämän jälkeen asiakas valitsee Kallioin hyväksymästä yksityisten palveluntuottajien rekisteristä haluamansa palvelun tuottajan ja tilaa palveluntuottajan kotiinsa sovituksi määräajaksi. Palveluseteli kokeilu aloitettiin 15.9 2010 ja otettiin käyttöön 1.1 2011 (Lapsiperheiden kotipalvelu. Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2010.)

4.4.2 Ennaltaehkäisevä perhetyö

Ennaltaehkäisevä perhetyö on lapsiperheiden kotona tapahtuvaa työtä joka ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Palvelu on aloitettu vuonna 2010 ja se on perheelle maksutonta. Perhetyöntekijä tukee perhettä elämänhallinnassa ja perheen omien voimavarojen käyttöönotossa. Tavoitteena on löytää yhdessä perheen kanssa toimivat arjen käytännöt sekä perheen hyvinvoinnin lisääntyminen. Työ on suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista koko perheen auttamista. Ennaltaehkäisevää perhetyötä voi saada ottamalla itse yhteyttä perhetyönohjaajaan, ottamalla huolen puheeksi neuvolassa tai perhe voidaan ohjata muista perhepalveluista ennaltaehkäisevän perhetyön piiriin. Perhe voi saada palvelua korkeintaan 10 kertaa, jonka jälkeen tilanne arvioidaan ja perhe ohjataan tarvittaessa muiden palveluiden piiriin. (Ennaltaehkäisevä perhetyö. Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2010.)

Ennaltaehkäisevää perhetyötä on Kalliossa saanut vuonna 2010 yhteensä 71 perhettä. Palvelun piirissä oli vuonna 2010 yhteensä 349 lasta. Eniten yhteydenottoja on tullut perheiltä itseltään eli 33 kertaa, äitiys- ja lasten neuvolasta yhteyttä on otettu 7 kertaa, perheneuvolasta 5 kertaa samoin sosiaalitoimesta 5 kertaa. Muutamia yhteydenottoja (1-3) on tullut myös terapiakeskuksesta, perhetyöstä, päivähoidosta, Oulun yliopistollisesta sairaalasta, terveyskeskuslääkäriltä ja kouluterveydenhoitajalta. Vuoden 2011 alusta maaliskuun loppuun on ennaltaehkäisevää perhetyötä saanut jo 54 perhettä Kalliossa.(Mäkelä, 2011.)

4.4.3 Lastensuojelun perhetyö

Kolmas perhetyön muoto on lastensuojelun perhetyö, joka on yksi avohuollon tukimuoto lastensuojeluperheille. Palvelu on perheelle maksutonta ja vaatii lastensuojelun asiakkuuden. Asiakkuuden alkamisesta päättää lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Perheen sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijä ja perhe laativat perhetyön alkaessa yhdessä perhetyön suunnitelman, jossa ilmenee palvelun määrä ja työn tavoitteet. Perheen tilannetta ja tavoitteiden toteutumista arvioidaan noin kolmen kuukauden välein, tarpeen mukaan useammin. Sosiaalityöntekijä päättää lastensuojelun perhetyön päättymisestä. (Lastensuojelun perhetyö. Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2010.)

4.5 Varhaisen tuen työmuodot ja palveluvajeet perhetyössä

Perhetyössä varhaisen tuen toimintamuotoja tällä hetkellä ovat perhetyön ohjaajan puhelimitse antama palveluohjaus, lapsiperheiden kotipalvelu ja ennaltaehkäisevä perhetyö. Perhetyöllä tarkoitetaan kotiin annettua palvelua, eli työ tehdään asiakasperheen kotona.

”Perhetyön piiristä haastattelemamme perhe käytti perhetyön kodinhoitajapalvelua. Tähän kyseiseen palveluun oltiin erittäin tyytyväisiä, eikä kehitettävää asiakkaiden mielestä ollut. Palvelut olivat helposti saatavilla ja ne todella auttoivat perhettä.

*Perhetyö tuki perhettä arjen rutiineissa ja vahvisti perheen omia voimavaroja. Aikuinen sai myös palvelun avulla omaa aikaa, joka puolestaan auttaa aikuista jaksamaan paremmin perheen arjessa”. (Moi-
lanen & Puurula 2010,23.)*

Toiveita palveluiden lisäämiselle ilmeni paljon, ja palveluiden riittämättömyys tuli esille kotipalvelun saannin vaikeutena, tilapäisen lastenhoitopalvelun vähäisyytenä sekä ennaltaehkäisevän perhetyön rajallisuutena. Perhetyön asiakkaat kokivat saaneensa henkistä ja sosiaalista tukea sekä kokonaisvaltaista huomioimista. Korostettiin myös asiakkaan kuulemista ja tosissaan ottamista. Perhetyössä puhelinpalvelua koettiin olevan saatavissa ja siellä tuli esille voimavarakeskeinen työote.

”Osa perheistä koki perhetyön keskittyvän enemmän henkiseen tukeen ja keskusteluapuun, kuin arkiaskareissa auttamiseen. Nämä perheet käsittivät perhetyön ohjauksena ja opastuksena ongelmatilanteissa sekä kannustuksena, tukemisena, neuvontana ja kuuntelemisena. Perhetyön koettiin olevan sekä ennakoivaa että voimavarakeskeistä työtä. Osa vastaajista koki tärkeäksi osaksi perhetyötä vanhemmuuden tukemisen sekä kasvatustilanteissa ohjaamisen. Tärkeäksi perhetyön osa-alueeksi osa vastaajista kirjasi kriisitilanteissa saatavan tuen ja avun. Tällainen kriisitilanne voi olla esimerkiksi perheenjäsenen sairaus, päihteidenkäyttö tai muu tilanne, josta perhe ei koe selviävänsä yksin.” (Ikkala & Pöyhönen 2009,39.)

”Edes riittävä taloudellinen tuki ei yksinään turvaa perheen arjessa selviytymistä, vaan perheet kaipaavat myös henkistä ja sosiaalista tukea. Osa asiakkaista koki henkisen ja sosiaalisen tuen jopa taloudellista tukea tärkeämmäksi.” (Moilanen & Puurula 2010,30.)

”Asiakkaat kokivat joutuneensa odottamaan palvelua koskevia päätöksiä ja palvelun piiriin pääsyä kohtuuttoman kauan, jolloin ongelmat ehtivät kasvaa suuremmiksi. Aikaisemmalla avun hakemisella tai nopeammin avuntarpeeseen vastaamalla tältä voitaisiin välttyä. Avun hakemisen kynnystä tulisi madaltaa, jotta ongelmiin pystyttäisiin puuttumaan tarpeeksi varhaisessa vaiheessa.” (Moilanen & Puurula 2010,30.)

Ainoa perhetyön muoto oli tällöin lastensuojelun perhetyö. Perhetyön kannalta katsottuna puutteena oli matalan kynnyksen palvelu, jolla perheen osallisuutta ja oma-aloitteellisuutta voidaan mahdollistaa.

TAULUKKO 2 Olemassa olevat varhaisen tuen työmuodot ja palveluvajeet perhetyössä (Salmela & Tapio 2011).

VARHAISEN TUEN TYÖMUODOT PERHETYÖSSÄ	PALVELUN VAJE	AINEISTOSTA NOUSSEET TOIVEET
Palveluohjaus puhelimitse		
Lapsiperheiden kotipalvelu	Saa tiukoin kriteerein.	Tilapäistä lastenhoitoapua. Väljemmät kriteerit avun saamiseen
Ennaltaehkäisevä perhetyö	Saa tietyin perustein rajallisen ajan, enintään 10 kertaa.	Lisää työmuotoja , resursseja ja enemmän käyntimääriä.

Ennaltaehkäisevää perhetyötä on tarjottu Kalliossa vuoden 2010 alusta lähtien. Tätä palvelua saaneilta asiakkailta on kerätty nimettömät asiakaspalautteet kyselylomakkeella. Koonnin mukaan palveluun kokonaisuutena oli erittäin tyytyväisiä 9 vastaajaa ja tyytyväisiä 12 vastaajaa. Yksi vastaaja ei ollut osannut sanoa kantansa ja yksi oli ollut tyytymätön. Tämä koonti on tehty kahdestakymmenestä kolmesta palautteesta. Ohjaukseen ja neuvontaan sekä perheelle saatuun apuun oltiin pääosin tyytyväisiä ja erittäin tyytyväisiä. Koonnista nousi selkeästi esille se, että asiakkaat toivoivat kotikäyntejä enemmän, nykyinen rajana oleva 10 käyntikertaa koettiin liian vähäiseksi. Toinen selkeä toive asiakkailta päättäjille oli, että tässä tärkeässä työssä olisi jatkossa enemmän resursseja. Pidempiä käyntejä toivoi 35 % vastaajista, toivottiin esimerkiksi 4-6 tunnin käyntiä harvakseltaan joka viikko toteutuvan kahden tunnin käynnin sijaan. Myös iltakäyntien tarve tuli esille. Kriisivaiheeseen toivottiin enempi käyntejä kuin kerran viikossa. Avun saamisen viivästyminen tuli myös esille joissakin palautteissa.

Kysymykseen, auttoiko perhetyö asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa, vastaukset on koottu asiakaspalautteista, joita on 48 kappaletta. Heistä 26 vastasi ”huomattava vaikutus perheen arkeen” ja ”melko paljon apua” vastasi 17 vastaajaa. Eli palvelun on suurimmaksi osaksi koettu olevan avuksi perheen arkeen. Vastausvaihtoehdoissa oli myös kohta ”erittäin tyytymätön” mutta yksikään vastaaja ei ollut valinnut sitä minkään kysymyksen kohdalla. Tästä voimme päätellä, että palvelu vastaa asiakkaiden tarpeisiin.

5 TOIMIVIA VARHAISEN TUEN TYÖMUOTOJA MUUALLA SUOMESSA

Tutkimusaineistosta nousi selkeästi esille monia varhaisen tuen työmuotoja, joilla perhepalveluohjaaja voisi täydentää olemassa olevia neuvolan ja perheyön palveluita Kalliossa. Tutustuimme myös muualla Suomessa oleviin varhaisen tuen työmuotoihin ja vertailimme niitä tutkimusaineistosta esille nousseisiin toiveisiin sekä kehittämisehdotuksiin huomioiden Kallion alueen väestöpohjan erityispiirteet.

Perhepalveluohjaajan työmuotoja selvittäessämme käytimme apuna Sirpa Tapolan väliraporttia vuodelta 2003. Hankkeen kohderyhmänä ovat lapsiperheet, alle kouluikäiset lapset ja osin myös varhaisnuoret sekä lasten ja perheiden parissa työskentelevä ammattihenkilöstö. Hankkeen päämääränä oli varhaisen tuen työmuotojen avulla tukea vanhemmuutta, lasten kasvua ja kehitystä, edistää osallisuutta ja tarjota perheiden tarpeita vastaavia, joustavia ja matalakynnyksisiä palveluita. (Tapola 2003.)

Tapola pitää yhtenä tärkeänä varhaisen tuen työmuotona erilaisia vertaisryhmiä. Hän korostaa sitä, että vertaisryhmien tulee olla kohdennettuja ryhmiä ja että ryhmiä järjestetään asiakkaiden tarpeista käsin, kuten esimerkiksi yksinhuoltajaryhmä. Hän pitää tärkeänä myös vauvaperheille annettua varhaista tukea sekä yksilö- ja perhekohtaista työtä unohtamatta toimivaa yhteistyötä eri tahojen kanssa. Tapolan mukaan varhaisen tuen työtä kuvaavat seuraavat piirteet; palvelu on matalakynnyksistä, asiakkaan osallisuutta edistävää, sillä vastataan lasten ja perheiden tarpeisiin ja työssä näkyy asiakkaan kunnioitus ja arvokas kohtaaminen. Tapolan mukaan työntekijän tulee tunnistaa asiakkaiden elinolojen ja elämän riskitekijät ja auttaa perhettä ajoissa. Työntekijältä vaaditaan myös hyvää palvelujärjestelmän tuntemusta ja hänen on tiedostettava oman toiminnan rajat. (Tapola 2003.)

Toinen hyödyntämämme lähde on tutkimusprofessori Matti Rimpelän raportti Hyvinvointineuvola lapsiperheiden tukena: Ideasta toteutukseen, joka on vuodelta 2007. Hankkeen tavoitteena on lapsiperheiden tukeminen mahdollisimman varhain sekä äidin ja isän terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. Rimpelä nostaa tärkeimmäksi varhaisen tuen työmuodoksi vertaistuen, jota rakennetaan ammattilaisen ohjauksessa vertaisryhmissä. Hän pitää tärkeänä, että vertaisryhmissä on selkeät teemat raskauden ja lapsen kehitysvaiheen mukaan. Osallistujat saavat tukea

ja ohjausta ohjaajalta sekä ryhmäläiset tukevat toinen toisiaan. Rimpelä on samaa mieltä kuin Tapola, että vertaisryhmät nousevat asiakkaiden tarpeista, eli ne ovat kohdennettuja ryhmiä. Rimpelän mallin mukaan neuvolan terveydenhoitaja ja perhetyöntekijä tekevät parityötä ja heidän tukenaan on moniammatillinen tiimi, johon voi kuulua esimerkiksi lääkäri, sosiaalityöntekijä ja psykologi. Hän näkee perhetyöntekijän työn keskittyvän erityisesti parisuhteen ja vanhemmuuden tukemiseen ja vanhempien hyvinvoinnin lisäämiseen kotikäyntien muodossa.

Rimpelä pitää varhaisen tuen työssä tärkeänä lapsikeskeisyyttä eli lasten hyvinvointia. Sitä rakennetaan ensisijaisesti perheen hyvinvoinnin kautta, ongelmien varhaisella havaitsemisella ja tarpeeksi voimakkaalla puuttumisella sekä isien hyvinvoinnin seurannalla. Rimpelän mukaan perheitä tulee auttaa ennen kuin ongelmat ovat havaittavissa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että perheille annetaan tukea raskauden alusta koko lapsuuden ajan. Olisi päästävä pois häiriökeskeisyydestä, eli painopiste siirtyisi ongelmien etsimisestä ja niiden hoitamisesta ennaltaehkäisevään ja varhaisen tuen työhön. Hänen mukaan varhaisen tuen työtä kuvaa myös asiakaskeskeisyys, perhekeskeisyys ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa. Rimpelä on sitä mieltä, että tässä työssä tulee olla vähintään sosionomin pätevyys, sillä työ vaatii laaja-alaista osaamista, täytyy osata arvioida mahdollisimman hyvin perheen omatoimista selviytymistä sekä tuen tarvetta. (Rimpelä 2007.)

Jari Helmisen toimittamassa kirjassa *Elämä koettelee, tuki kannattelee*, toivotaan myös tapahtuvan vanhemmuutta tukevia muutoksia niin, että kotipalvelun tarpeen arviointi perustuisi enemmän vanhemman omaan arvioon siitä, mikä on lapsen parhaaksi. Samalla lapsen etu tulisi nostaa kaiken perhetyön lähtökohdaksi. Näin kotipalvelun ja perhetyön avun saanti ei perustuisi niinkään ongelmaan vaan asiakkaan voimavarojen vahvistamiseen ja aktivoimiseen. (Helminen 2006,72.)

Vertaamalla tutkimusaineistosta saamiamme tuloksia Sirpa Tapolan ja tutkimusprofessori Matti Rimpelän näkemyksiin saimme vahvistuksen sille, että kohdennettujen vertaistukiryhmien kokoaminen asiakkaiden tarpeista käsin ja niiden ohjaajana toimiminen on yksi keskeinen ja edullinen perhepalveluohjaajalle soveltuva varhaisen tuen työmuoto. Ryhmäläisten saama tuki ohjaajalta sekä vertaistuen

saaminen muilta ryhmäläisiltä nousi myös paikallisen tason lähteissämme esille, tämän työmuodon tärkeys on koettu hyvänä ja sitä toivottiin lisää.

6 VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN MERKITYS LAPSEN TULEVAISUUDELLE

Esittelemme tässä luvussa elämän kipupisteet varhaisen vuorovaikutuksen aikana ja kiintymyssuhdeteoria koska niillä on suuri merkitys lapsen hyvinvoinnille ja tulevaisuudelle. Perheen muodostumisen vaiheessa ja lapsen kiintymyssuhteen muodostumisen vaiheessa vanhempien oma menneisyys ja kokemukset vaikuttavat lapsen hoitotapaan ja vaikeuksista selviämiseen.

Tuula Tammisen (2004) mukaan yhteiskunnan muutokset ovat johtaneet vanhempien psyykkiseen turvattomuuteen ja perinteisen lapsenhoitomallin katkeamiseen sillä seurauksella, että tiedolla pyritään korvaamaan intuitio vastasyntyneen hoidossa. Tekninen lapsen hoitaminen ei ole useinkaan riittävää vaan lapsi tarvitsee tunnesuhdetta vanhempiinsa kasvaakseen terveeksi aikuiseksi.

Kiintymyssuhde teoria Bowlbyn mukaan on teoria vauvan ja tämän hoitajan välisestä kiinteästä suhteesta ja sen vaikutuksesta lapsen myöhempään elämään. Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsella on biologinen tarve kiinnittyä ja muodostaa läheinen suhde aikuiseen, jotta eloonjääminen mahdollistuisi. Riippuen hoiavaan aikuisen reagoititavoista lapselle muodostuu oletuksia maailmasta. Jos lapsi saa toistuvasti vahvistusta hänelle muodostuu tietynlainen muistijärjestelmä, kiintymyssuhde. Lapsen kiintymyssuhde vaikuttaa siihen miten hän hahmottaa maailmaa, omia tarpeitaan ja miten hän uskaltaa näyttää itsessään olevaa havoittuvuuttaan myös aikuiseksi tultuaan. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivonen 2010,103.)

Lapsuusiän kiintymyssuhdemalli vaikuttaa siihen miten vanhempi vastaanottaa syntyvän lapsen. Syvältä kumpuavat muistikuvat siitä miten omat vanhemmat ovat luoneet turvallisuutta ja miellyttävää oloa, helpottavat ymmärtämään lapsen tarpeita ja vastaamaan niihin. Vanhemmuuteen liittyy myös oman sisäisen lapsen löytämistä; mikä itseä lohdutti tai mistä sai iloa silloin kun oli lapsi. Tärkeä on kuitenkin erottaa lapsen mielikuvat omista mielikuvistaan. Tällöin vanhempi pystyy tunnistamaan lapsen tunteet ja tarpeet sekä käyttäytymisen niiden takana. Lapsen psyykkinen turva syntyy aikuisen kyvystä olla sensitiivinen lapsen tarpeille. Van-

hemman sensitiivisyys tarkoittaa että vanhempi kykenee vastaamaan lapsen tarpeisiin niin, että lapsi kokee elävänsä, olevansa rakastettu ja turvassa. Sensitiivinen aikuinen pystyy jakamaan lapsen tunnetilan, kuten esimerkiksi mielihyväkokemuksen tai harmistuksen. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivonen 2010,126-127.)

Lapselle on tärkeää että vanhempi kykenee pitämään yllä turvallisia rajoja. Vanhemmuuteen kuuluu aito välittäminen ja rakkaus, omista arvoistaan ja elämäntavakokemuksestaan kertominen lapsille. Vanhemman oma hyvinvointi edesauttaa kasvatuksen johdonmukaisuudesta kiinnipitämistä ja selkeistä ohjeista lapsen kanssa. Vanhemman kuuluu osata ja uskaltaa pyytää apua silloin kun hän ei jaksaa tai pärjää jossain tilanteessa. Koska jokainen lapsi on jo syntyessään oma yksilönsä ja ilmaisee itseään persoonallisella tavallaan, vanhemmuus onkin paljon lapsen tutustumista. Maailman yhdessä kokeminen ja lapsen kanssa yhdessä oppiminen antavat aikuisellekin uusia näkökulmia elämään. Riittävä vanhemmuus on kykyä oppia uutta ja kasvaa yhdessä lapsen kanssa. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivonen 2010, 128)

6.1 Elämän kipupisteitä varhaisen vuorovaikutuksen aikana

Kirjassaan Olipa kerran lapsuus Tuula Tamminen on koonnut elämän kipupisteet varhaisen vuorovaikutuksen syntymisen aikaan. Kuusi eri kipupistettä on kuvailtu hyvin selkeästi ja ymmärrettävästi syyllistämättä ketään. Tamminen toteaa aikuisten juurettomuudella ja henkisellä kodittomuudella olevan merkitystä siihen, että psyykinen turva ei usein riitä heille itselleenkaan saati että he voisivat antaa sitä lapsilleen. Nykypäivän uhat ja vaarat sosiaalisen turvan tarjoamisessa on nopeasti muuttuvia ja vanhempien epävarmuutta lisääviä. Monet vaarat todentuvat hitaasti, jopa vuosikymmenten jälkeen, seuraavan sukupolven kyvyttömyytenä kunnolliseen vanhemmuuteen. Seuraavien kipupisteiden kautta voi helposti ymmärtää miten haavoittuva on vastasyntyneen suhde vanhempiinsa, itseensä ja tulevaisuuteensa sekä vanhempien suhde lapseensa ja hyvinvointiinsa. (Tamminen 2004,83.)

Ensimmäinen kipupiste on yhteensopimattomuus, joka tarkoittaa sitä, että aina vanhemmat eivät tunnista lapsessa samoja ominaisuuksia kuin itsessään. Tällöin lapsi ja hänen reaktionsa saattavat tuntua oudoilta, ja vanhempien on vaikea luoda suhdetta vauvaan. Vauvan yksilöllinen mieliala vaikuttaa myös suhteen syntymiseen. Tyytyväinen vauva antaa aikuiselle palautteen hoivasta ja motivoi jatkamaan hoivaamista. Tasapainon, yhteisen rytmin ja tyydyttävän yhdessäolon syntyminen on tärkeää. (Tamminen 2004.)

Toinen kipupiste on väärinymmärrys. Intuitio lapsen hoidossa on merkityksellistä kaikessa lapsen hoitoon liittyvässä toiminnassa. Hoidon opetteluun tarvitaan tukea ja rohkaisua, jotta luottamus omaan intuitioon voisi syntyä. Väärinymmärrys saattaa toistuessaan jäädä lapselle todellisuudeksi ja vaikuttaa haitallisesti lapsen myöhempään elämään. (Tamminen 2004,105-106)

Kolmas kipupiste on traumaattinen tuska. Varhaiset traumat, joita ei kykene muistamaan altistaa psyykkisille häiriöille. Aikuinen voi intuition avulla tunnistaa ne tilanteet, joissa ero hoitajasta on aiheuttanut vauvalle trauma. Mikäli tilanne huomataan, intuitiivisesti toimiva aikuinen voi korjata tilanteen. (Tamminen 2004, 113-114)

Neljäs kipupiste on sopeutuminen, stressi ja ahdistus. Yksilön ominaisuuksista ja kokemuksista riippuu, miten hän reagoi stressiin. Varhainen vuorovaikutus on herkkä stressille. Vauvan stressihormonien pitkäaikainen kohoaminen voi vahingoittaa kehittyviä aivoja. Pitkä stressi vanhemmalla altistaa masennukselle. Parisuhde, vertaissuhteet ja lähisuvun tuki auttavat yleensä stressitilanteessa. Joskus tarvitaan keskustelua ammattihenkilön kanssa. (Tamminen 2004,115-118)

Viides kipupiste on rakkaudettomuus. Omat hylätyksi tulemisen tunteet voivat herätää vanhemmassa, jolloin haavoittumisen pelko luo rakastamiselle esteen. epäonnistumisen kehä kasvaa masennuksen, väärintulkintojen ja kielteisten ajatusten myötä. Kun lapsi sisäistää negatiivisen olemuksen hän sisäistää syyllisyyden, kasvaa alemmuuteen ja jää emotionaalisesti tyhjäksi sekä kadottaa yhteyden tunteisiinsa. Näin rakkaudettomuuden sukupolviketju jatkuu. Aikuinen voi myös tuoda suhteeseen sen mistä itse on jäänyt paitsi. Silloin lapsi on olemassa vain aikuista varten ja jää näin vaille tarpeittensa tyydytystä. (Tamminen 2004.)

Kuudes kipupiste on pahuuden ketjut. Kaltoinkohdeltu lapsi voi kasvaessaan aikuiseksi ja tiedostaessaan oman kokemuksensa vääryyden, hakeutua saamaan apua tilanteeseensa niin että itse vanhemmaksi tullessaan voi katkaista pahan kierteen. Valitettavan usein näin ei käy, vaan lapsi tarvitsee lastensuojelullisia toimenpiteitä tullakseen turvatuksi omilta vanhemmiltaan. Luonnollisesti kaltoinkohtelun laatu ja kesto vaikuttavat kriisin vakavuuteen ja parannettavuuteen. (Tamminen 2004,125-126.)

6.2 Kiintymyssuhdemallit

Turvallinen kiintymyssuhde syntyy kun lapsi oppii luottamaan että hänet huomoidaan, hänen fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset tarpeensa tunnistetaan ja niihin vastataan sopivalla tavalla. Tällöin lapsi saa kokemuksen siitä, että elämä on hallittavissa, joten elämää voi elää luottavaisin mielin. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivonen 2010,102)

Välttelevä kiintymyssuhde on suhde, jossa lapsi oppii, että hoitava aikuinen ei ole saatavilla eikä hän reagoi lapsen sisäiseen hätään. Aikuisen reagoimattomuus voi johtua siitä, että hän ei tunnista lapsen tarpeita eikä osaa siksi vastata niihin tai hän tietoisesti jättää vastaamatta lapsen tarpeisiin. Välttelevä kiintymyssuhde voi näyttäytyä hiljaisen passiivisena lapsen tarpeiden ohittamisena. Lapselle muodostuu kuva, että hänen tunteillaan ei ole merkitystä koska aikuinen ei vastaa niihin. Lapsi jää vaille riittävää huomiota ja voi muuttua passiiviseksi. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivonen 2010,105-106)

Ristiriitainen kiintymyssuhde syntyy kun lapsen kohdistuva huomio on toistuvasti ennustamatonta ja epäjohdonmukaista. Toisinaan vanhempi huomioi lasta ylenpalttisesti ja toisella kertaa voi olla kärsimätön tai välinpitämätön lasta kohtaan. Lapselle ei muodostu vanhemmasta luotettavaa kuvaa. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivonen 2010,106- 108.)

Kaoottinen kiintymyssuhde, jossa lapsi elää kaoottisessa ympäristössä ja lapsen perustarpeet tulevat toistuvasti laiminlyödyksi. Lapsen ja vanhemman suhteeseen liittyy pelkoa ja fyysistä kipua. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivonen 2010,102-108)

Perhetyössä kiintymyssuhdemallit tulevat esille elämän kriiseissä; silloin kun vanhempi kokee olevansa uhattuna, väsynyt, hädässä tai sairas sekä normaaleissa siirtymisvaiheissa kuten lapsen syntyminen, muutto tai työn vaihdos. Aikuisiän hyvät kiintymyssuhteet perustuvat lapsuudessa muodostettuihin malleihin ja aikuisiässä ne tukevat hyvinvointia, stressistä toipumista ja tarjoaa mahdollisuuden korvaaviin kokemuksiin. Sen sijaan lapsena opittu välttelevä kiintymyssuhde voi aiheuttaa vanhemmalle mm. suoriutumisen pakkoa, vähäistä epäonnistumisen sietokykyä, tiedollisen ja toiminnallisen hallinnan liiallista painottamista. Heille on usein vaikea pyytää apua ja näyttää heikkouttaan, luottaa avun saantiin ja hyväksyntään.

Parisuhteessa ristiriitaisen ja kaoottisesti turvattoman kiintymysmallin omaava aikuinen suhtautuu itseensä kielteisesti, vähättelee itseään, ei tunnista omia tunteitaan ja tarpeitaan. Hän nostaa toisen tarpeet ohi omien, liioittelee ja muuntaa tunteet korostuneeseen muotoon. Hänellä on taipumus miellyttää, vaatia, takertua ja saada vihanpurkauksia vaikka todellisuudessa takana on turvattomuutta, yksinäisyyttä ja paniikin tunnetta. Pahimmillaan hän ei uskalla päästää ketään lähelleen, ei luota taitoihinsa, eikä muiden haluun auttaa. Hän altistuu kaltoinkohteluun ja mielenterveyden ongelmille. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivonen 2010, 110-111)

Varhaisen tuen avulla voidaan taata kaikille vanhemmille mahdollisuus tulla tietoisiksi varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä ja tärkeydestä. Mikäli vanhemmilla on tietoisuus omista voimavaroistaan ja avun tarpeestaan, voidaan perhepalveluohjaajan keinoin vaikuttaa varhaisen vuorovaikutuksen laatuun ja turvallisen kiintymyssuhteen syntyyn. Varhaisella puuttumisella ja varhaisella tuella perhepalveluohjaaja voi vaikuttaa olennaisesti perheen osallisuuteen, vastuullisen vanhemmuuden syntyyn ja koko perheen hyvinvoinnin lisääntymiseen.

7 PERHEPALVELUOHJAAJAN TYÖMUODOT PERUSPALVELUKUNTAYHTYMÄ KALLIOSSA

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää mitä varhaisen tuentyömuotoja Kallio tarjoaa lapsiperheille neuvolassa ja perhetyössä. Sen jälkeen halusimme selvittää millä varhaisen tuen työmuodoilla perhepalveluohjaaja täydentäisi jo olemassa olevia palveluita.

Tutkimusaineistomme sekä Sirpa Tapolan että Matti Rimpelän mukaan merkittävin varhaisen tuen työmuoto on vertaistuki. Sosiaalialan ammattilaisen ohjaamat vertaistukiryhmät auttavat samanaikaisesti useaa samassa elämäntilanteessa olevaa perhettä. Tämä työmuoto on edullinen tapa auttaa vanhempia, vanhempien toisilleen antama vertaistuki on todettu erittäin tärkeäksi avuksi tämän päivän yhteiskunnassa.

Tässä luvussa esittelemme Kallion alueen palveluohjaajalle nousseet neljä keskeistä työmuotoa: ohjatut vertaistukiryhmät, palveluohjaus, kotikäynnit ja unikoulu-ohjaus.

7.1 Vertaistukiryhmät

Vertaistuki eli yhteisten kokemusten jakaminen on olennainen osa ihmisten jokapäiväistä elämää ja kanssakäymistä. Ennen vanhaan perheet ja naapurustot ovat olleet keskeisiä vertaistuen antajia. Vertaistoiminnassa keskeistä on arjen arvostus, oman elämän pienistä ja suurista arkisista asioista selviytyminen on sankaruutta ja kokemusten jakaminen on elämää kantava voima.

Vertaisryhmä antaa osallistujille mahdollisuuden kasvuun ja auttaa muutostilanteissa selviytymisessä. Toiminnan arvopohjana on toisen ihmisen kunnioittaminen, tasa-arvoisuus ja avoimuus. Toiminta on vapaaehtoista, vastavuoroista ja kulloistenkin osallistujien näköistä. (Niemelä & Dufva 2003, 30-31.)

Ammattiapu ja vertaistuki ovat toisiaan täydentäviä työmuotoja, niitä ei pidä nähdä toistensa kilpailijoina. Vertaisryhmissä voi löytyä konkreettisia ratkaisuja arjen ongelmiin, ne voivat estää asioiden kriisiytymistä ja rohkaista ihmistä hakeutumaan ammatti-auttajien piiriin. Vertaisryhmissä jokainen on tasa-arvoinen, omine tärkeine kokemuksineen. Siinä ymmärretään, että jokaisella on mahdollisuus auttaa toisia tai itseään. Ymmärtäminen, myötäeläminen, tilanneherkkyys ja tasa-arvoisuus ovat vertaistuen vahvuuksia. (Niemelä & Dufva. 2003,34.)

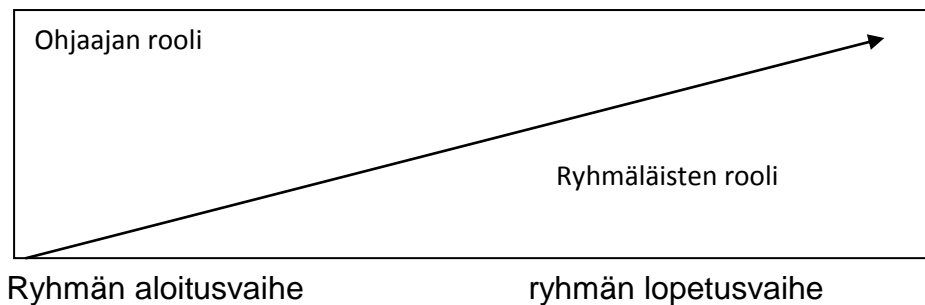
Vertaistuen avulla ihminen muuttuu passiivisesta avun vastaanottajasta aktiiviseksi oman elämänsä vastuunkantajaksi, löytäen omat voimavaransa vertaistuen kautta. (Holm & Huuskonen ym. 2010, 13). Ryhmäläisten samanlainen elämäntilanne auttaa heitä ymmärtämään toistensa tunteita ja ajatuksia ja he voivat kokea tulevansa ymmärretyksi jo puolesta sanasta. Rohkea ryhmän jäsen tekee usein aloitteen ja tämän myötä myös aremmat jäsenet uskaltavat kertomaan omista henkilökohtaisista asioistaan, tai he saavat apua kuuntelemalla toisten kertomuksia. (Holm & Huuskonen ym. 2010,13,18.)

MLL:n Lapsiperhe-projektin (v.1997-2000) tulosten mukaan vertaisryhmään osallistumien lisäksi ryhmäläisten itsetuntemusta ja ryhmäläiset saivat epävarmuuden tunteen tilalle oivalluksia omien kykyjen moninaisuudesta. Ryhmäläisten itseluottamus kasvoi omien vahvuuksien tunnistamisen ja nimeämisen myötä. Valmiudet erilaisten pelkojen voittamiseen vahvistui sekä luottamus muiden ihmisten antamaan tukeen kasvoi. Itsetuntemuksen ja itseluottamuksen lisääntymisen myötä ryhmäläiset kokivat vanhemmuuden vahvistuneen. Huonommuuden, häpeän ja kyvyttömyyden tunteiden voittamista helpotti se, kun ryhmäläiset huomasivat samankaltaisia ongelmia olevan myös muilla. (Niemelä & Dufva 2003,36-37.)

Ryhmämuotoisen vertaistoiminnan keskeiset merkitykset voidaan jakaa seuraaviin kuuteen osa-alueeseen; kokemusten jakaminen ja vaihtaminen, identiteetin selkiyttäminen ja vahvistaminen, voimaantuminen, ystävyys, yhteisöllisyys ja kansalaistoiminta. (Holm & Huuskonen ym. 2010,26).

Vertaistuen merkitys on yksilön ja yhteiskunnan kannalta suuri. Tutkimusaineistosta vertaistuen toive ja tärkeys nousi vahvasti esille. Ryhmien ammatillinen ohjaaminen takaa luottamuksellisuuden ja voimaantumisen sekä lisää osallistujien yhteisöllisyyden tunnetta.

Ohjatuissa vertaistukiryhmissä ohjaajana voi toimia alan koulutettu henkilö, eikä ohjaajana toimiminen edellytä omakohtaista kokemusta ryhmäläisiä yhdistävästä aihepiiristä. Ammatillaiset käynnistävät ryhmiä aikuisille yleensä johonkin tiettyyn elämäntilanteeseen tai kriisiin liittyen. Ammatillisten ohjaamisessa ryhmissä on kokemustiedon lisäksi käytössä myös ammatitieto sekä ammattikieli. (Holm & Huuskonen ym. 2010,16,34.)

KUVIO 2. Ryhmän aloitusvaihe > Ryhmän lopetusvaihe (Holm & Huuskonen 2010).

Ohjaajan rooli pienenee pikkuhiljaa ryhmän kokoontumiskertojen ja ryhmäytymisen myötä ja ryhmäläisten rooli vastaavasti kasvaa. (Holm & Huuskonen ym. 2010, 41,44).

Ryhmä voi olla tarkoituksen mukaan avoin, suljettu tai täydentyvä ryhmä. Avoiimeen ryhmään voi tulla mukaan uusia jäseniä milloin vaan. Suljettu ryhmä koontuu samalla kokoonpanolla joka kerta. Täydentävällä ryhmällä tarkoitetaan sitä, että ryhmään voidaan ottaa uusia jäseniä etukäteen sovittuina ajankohtina kuten kevätkauden tai syyskauden alkaessa. (Holm & Huuskonen ym. 2010,35.)

Tyypillinen vertaistukiryhmätapaamisen kesto on noin kaksi tuntia ja se sisältää yleensä kokemuksista puhumista, yhdessä tekemistä ja yhdessä oppimista. Uuden ryhmän alkaessa ja kun ryhmään tulee uusia jäseniä, on hyvä yhdessä sopia yhteisistä pelisäännöistä. Säännöt luovat turvallisuuden tunnetta ryhmäläisille ja kuvastavat ryhmäläisten arvoja. Tyypillisiä noudatettavia eettisiä periaatteita vertaistukiryhmissä ovat vaitiolovelvollisuus, luottamuksellisuus, itsemääräämisoikeus ja toisten kunnioitus. (Holm & Huuskonen ym. 2010,63.)

Kalliossa perhepalveluohjaaja kokoaa ja vastaa kahdenlaisista vertaistukiryhmistä. Hän vastaa ensi kertaa äidiksi ja isäksi tulevien ryhmien ohjaamisesta sekä kokoaa asiakkaiden tarpeista nousevia suljettuja ja kohdennettuja vertaistukiryhmiä toimien myös niiden ohjaajina. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi yksinhuoltajavanhemmat, muualta muuttaneiden perheiden vanhemmat ja nuoret vanhemmat. Ensikertaa äidiksi ja isäksi tulleiden ryhmät kokoontuvat 4-6 kertaa ohjatusti ja ryhmille tarjotaan mahdollisuus jatkaa kokoontumisia ilman ohjaajaa. Nämä ryhmät voivat olla suurempia kuin asiakkaiden tarpeista nousevat kohdennetut ryhmät. Tämä palvelu tarjotaan kaikille ensikertaa vanhemmiksi tuleville. Suljettuja ryhmiä perhepalveluohjaaja järjestää 4-8 hengen ryhmille asiakkaiden tarpeista lähtien. Ryhmän kokoontumiskertojen määrä riippuu asiakkaiden tarpeesta ja se määritellään yksilöllisesti, kulloisenkin ryhmän tarpeiden mukaan.

7.2 Palveluohjaus

Palveluohjauksella tarkoitetaan työmenetelmää, jossa määritellään vuorovaikutuksellisen keskustelun kautta asiakkaan tarvitsema yksilöllinen tuki hänen tarpeensa ja verkostonsa huomioon ottaen. Palveluohjaaja tukee asiakkaan itsenäisen arjen sujumista, käyttää toiminnassaan pieniä, ehkäiseviä tukitoimia ja tuo auttamistyöhön inhimillisyyttä ja vuorovaikutuksellisuutta. Palveluohjaaja auttaa asiakasta asettamaan itse itselleen realistisia, saavutettavissa olevia tavoitteita ja käyttää asiantuntemustaan luodessaan asiakkaalle tarvittavia verkostoja. Palveluohjaaja neuvoo, tukee ja motivoi asiakasta ja käyttää ammatillista tietämystään asiakkaan edun mukaisesti. (Suominen & Tuominen 2007,15.)

Palveluohjaukselle on olemassa kolme eri mallia, jotka ovat yleinen eli perinteinen malli, voimavarakeskeinen palveluohjausmalli ja intensiivinen palveluohjaus. Yleiseen eli perinteiseen malliin kuuluu asiakkaan palvelutarpeen selvittäminen, hoitosuunnitelman tekeminen ja toteutuksen seuranta sekä yhteyden pitäminen palveluiden tuottajiin ja viranomaisiin. Palveluohjaaja osaa ja hallitsee palvelujärjestelmät sekä yhteen sovittaa niitä tarpeen mukaan. Tässä mallissa asiakassuhde on siirtymävaiheen tuen takaava ja tarpeenmukaisiin palveluihin ohjaava. Asiakkaista voi olla useita, jopa 50.

Voimavarakeskeisessä palveluohjausmallissa korostetaan asiakkaan itsemääräämisoikeutta, omia tavoitteita ja voimavaroja. Palveluohjaaja tukee asiakasta kumppanina ja kiinnittää huomiota sellaisiin rakenteellisiin tekijöihin, jotka voivat vaikeuttaa asiakkaan itsenäisyyttä. Tähän malliin kuuluu asiakkaan oikeuksien puolustaminen ja palveluiden puutteiden osoittaminen.

Intensiivisessä palveluohjauksessa asiakasta tuetaan ja motivoidaan sekä selviämisen taitoja harjoitellaan käytännössä. Palveluohjaaja toteuttaa yhdessä asiakasperheen kanssa myös omia hoito- ja kuntoutustoimenpiteitä. Palveluohjaaja yhteen sovittaa ja linkittää palveluita asiakkaalle ja koko perheelle. Palveluohjaaja voi myös vastata kriisi- interventioista. Asiakasmäärä tässä mallissa on pysyvä pienenä. (Suominen & Tuominen 2007,31-33.)

Mielestämme Kallion alueella toimiva perhepalveluohjaaja käyttäisi työssään pääosin perinteistä ja voimavarakeskeistä palveluohjauksen mallia. Meistä toisella olevan perhetyön työkokemuksen pohjalta näemme, että asiakkaiden tarpeet Kallion alueella ovat hyvin moninaisia. Perhepalveluohjaaja kohtaa myös perheitä jotka tarvitsevat malliopettamista, tiiviimpää ohjaamista, tukea ja rinnalla kulkemista. Perhepalveluohjaajan arvioi asiakaslähtöisesti tuleeko perhe autetuksi perhepalveluohjaajan keinoin vai ohjaako hän perheen perhetyön tai muun tahon piiriin. Osa perhepalveluohjaajan ammatillisuutta on oman toimenkuvan tiedostaminen ja rajaaminen sekä yhteistyötahojen toimenkuvien tunteminen. Intensiivisen palveluohjauksen katsomme kuuluvan pääosin lastensuojelun perhetyön palveluohjaukseen.

Kalliossa perhepalveluohjaaja antaa palveluohjausta joko puhelimitse, toimistolla tai asiakkaan kotona. Perhepalveluohjaajan päivittäinen puhelinaika varmistaa nopean ja helpon avun saamisen asiakkaille ollen myös edullista, oikea-aikaista, matalan kynnyksen palvelua. Asiakas voi myös varata ajan perhepalveluohjaajan toimistolle, mikäli ei jostain syystä halua ottaa palvelua vastaan kotiinsa. Tällaisia syitä voi olla esimerkiksi että asiakas haluaa puhua tilanteestaan kahden kesken muualla kuin kotona. Palveluohjauksen antaminen kotona on perheen tilanteen kartoittamisen ja auttamisen kannalta yleensä kuitenkin paras tapa. Perhepalveluohjaaja arvioi yksilöllisesti jokaisen perheen avun tarvetta saamiensa tietojen pohjalta ja tarjoaa perheelle tapaamista parhaaksi katsomassa muodossa.

7.3 Kotikäynnit

Kotikäynti työmuotona antaa työntekijälle yleensä kattavamman kuvan perhetilanteesta ja tuen tarpeesta kuin asiakkaan tapaaminen toimistolla. Tiedon keruu nopeutuu ja perhe saa tarvitsemansa avun nopeammin kuin mikäli asiakasta tavaan vain toimistolla. Kotikäynnit antavat työntekijälle arvokasta tietoa muun muassa asiakkaan ja koko perheen arjesta, elämästä ja selviytymisestä arjessa ja vanhemmuudessa. Työntekijä kerää tarvittavaa tietoa keskustelemalla perheenjäsenten kanssa, erilaisilla tiedonkeruu- tai arviointikaavakkeilla sekä havainnoimalla. Havainnoimalla kotiympäristöä, perheenjäsenten toimimista ja heidän keskinäistä vuorovaikutusta, saadaan palvelutarpeen arvioinnin ja jatkotyöskentelyn kannalta tärkeää tietoa. Palveluprosessin edetessä kotikäynneillä arvioidaan perheessä tapahtuvia muutoksia, jotka voivat olla positiivisia tai negatiivisia. Muutosten havainnointi ja niistä ääneen puhuminen asiakkaiden kanssa on tärkeää. Sen pohjalta työntekijä suunnittelee ja toteuttaa perheen auttamisen jatkossa. Kotikäynti asiakkaan kotiin tapahtuu aina asiakkaan suostumuksella, on asiakaslähdeistä sekä asiakasta kunnioittavaa. Tavoitteena perheen osallisuuden edistämisellä, omien voimavarojen kartoittamisella sekä vahvistamisella on koko perheen hyvinvoinnin säilyminen tai lisääntyminen.

Kotikäynnillä kiinnitetään huomiota jokaiseen perheenjäseneseen yksilönä, perheeseen kokonaisuutena, perheen välisiin suhteisiin ja perheen sosiaaliseen verkostoon. On tärkeää nähdä jokainen perheenjäsen yksilönä mutta silti osana perhekokonaisuutta. Mikäli yksi perheenjäsen oireilee, se vaikuttaa koko perheeseen ja perheen tasapainoon. Tällöin tulee arvioida ja auttaa koko perhettä yksilönä ja yhteisönä. Perheen sosiaalisen verkoston kartoitus ja aktivointi on hyvä ja edullinen tapa auttaa perhettä. Perheen omaa kulttuuria ja elämäntapaa tulee kunnioittaa, mikäli se ei ole lapsen edun vastaista. Perheenjäsenten mielipiteet, tarpeet ja arvot ovat kotikäynnin keskiössä. Ne tulee ottaa aina työskentelyssä huomioon. Perhekeskeinen ajattelutapa on hyvä pohja työskennellessä perheiden parissa. (Koivusaari, 2011.)

Kalliossa perhepalveluohjaaja kartoittaa kotikäynneillä perheen omat voimavarat sekä tuen tarpeen ja sen suuruuden. Kotikäynnit ovat joko ehkäiseviä kotikäyntejä tai palveluohjauksellisia kotikäyntejä. Yhdessä neuvolan terveydenhoitajan kanssa

tehty kotikäynti ensimmäisen lapsen syntymän yhteydessä on malliesimerkki ehkäisevästä kotikäynnistä. Tämä jokaiseen ensimmäisen lapsen saaneeseen perheeseen tehtävä kotikäynti on tärkeää jotta asiakkaan kynnyks avun hakemiseen myöhemmin olisi mahdollisimman matala. Suurimman osan kotikäynneistä perhepalveluohjaaja tekee yksin ja ne käynnit ovat pääosin palveluohjauksellisia kotikäyntejä. Asiakas voi tarpeesta riippuen tulla autetuksi jo yhdellä puhelinsoitolla tai tilanne voi vaatia pitempää yhteistyötä. Perhepalveluohjaajan työhön kuuluu olennaisena osana riskiperheiden tunnistaminen ja varhainen tukeminen. Kotikäynnillä perhepalveluohjaaja muun muassa ohjaa, neuvoo ja tukee perhettä arjen pulmatilanteissa esim. perheenjäsenten vuorovaikutuksessa, vanhemmuudessa tai arjen sujuvuudessa.

7.4 Unikoulu

Lapsen pitkään jatkuvat uniongelmat uuvuttavat koko perheen ja siksi niihin tulee puuttua hyvissä ajoin. Tyypillisiä pikkulapsen uniongelmiä ovat katkonainen uni, nukahtamisvaikeudet ja herääminen liian varhain. Puolivuotiainen lapsi on fysiologisesti niin kehittynyt, että hän kykenee nukkumaan yönsä ilman juomaa ja ruokaa. Puolivuotiainen unirytmisi tulisi olla jo säännöllinen. Hyvälle yöunelle luo pohjaa säännöllinen ja virikkeellinen päivärytmi. Lapsen turvallisuuden tunnetta lisää, kun hän saa nukahtaa ja herätä samassa paikassa. (Unikoulu Sinilintu, apua lapsen uniongelmiin, 2011.)

Unen puute vaikuttaa elämän joka osa-alueisiin eli asia on todella merkityksellinen. Vanhempien univaje voi vaikuttaa lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen, parisuhteeseen, vanhempien keskinäinen aika voi jäädä vähäiseksi tai puuttua kokonaan perheestä, jossa on uniongelmainen lapsi. Huonojen öiden jälkeen vanhemmat voivat kokea itseluottamuksen puutetta ja epäonnistumista vanhempien. Tämä voi johtaa siihen, että vanhemmat eivät kykene nauttimaan lapsesta, eikä vanhemmuudesta ja vanhemmuus koetaan raskaana. Pitkittyessään univaje voi johtaa jopa masennukseen ja lapsen kaltoinkohteluun. Kotona annettava unikoulu voidaan pitää siis ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä. (Armanto & Koistinen 2007,465.)

Lapsen unirytmiiä voidaan muuttaa rytmitysjaksojen avulla. Jaksot ovat tarkoitettu yli puolivuotiaille terveille lapsille. Hoidon tavoitteena on, että lapsi oppii nukahtamaan omaan sänkyynsä ja osaa yöllä herätessään nukahtaa itsekseen eikä tarvitse siihen aikuista. Vanhemmat voivat antaa lapselle rytmityshoitoa kotona ammattilaisten ohjeiden mukaan. Tärkeää on tarkistaa lapsen päivä- ja yörytmi sekä muuttaa sitä tarpeen mukaan. Vanhempien sitoutuminen hoitoon on myös tärkeää. (Unikoulu Sinilintu, apua lapsen uniongelmiiin 2011.)

Kotona annettavan rytmityshoidon etuna on se, perhe saa apua omaan kotiinsa, työntekijä näkee vanhempien toimimisen omassa, tutussa ympäristössä ja saa näin perheen tilanteesta ja olosuhteista kokonaiskuvan. On tärkeä kuulla vanhempia sekä luoda avoin ja luottamuksellinen suhde vanhempiin. Kotona annettava unikoulu vaatii johdonmukaista ja pitkäjänteistä toimintaa molemmilta vanhemmilta. (Armanto & Koistinen 2007, 466-468.)

Mikäli kotona annettava rytmityshoito ei auta, lapsi voidaan ottaa unikoulujaksolle. Unikoulua järjestää esimerkiksi Kokkolan ensi- ja turvakoti Aina. Jakson pituus on vähintään viisi vuorokautta ja vanhempi on aina mukana unikoulujaksolla. Vanhempien kanssa käydään keskusteluita lapsen päivä- ja yörytmistä sekä perheen jaksamisesta. Jakson päättymisen jälkeen seuraa jälkihuolto: työntekijät kyselevät kuulumisia, mutta perhe voi myös itse ottaa yhteyttä unikouluun. (Unikoulu Sinilintu, apua lapsen uniongelmiiin 2011.)

Kalliossa perhepalveluohjaaja antaa unihäiriöistä kärsivän lapsen perheille rytmityshoito-ohjeita kotona suoritettavaa rytmityshoitoa varten. Rytmityshoidon toteutuksesta vastaa vanhemmat itse. Perhepalveluohjaajan rooli on antaa konkreettisia ohjeita vanhemmille ja olla vanhempien tukena hoidon aikana ja tarvittaessa sen jälkeen. Mikäli perhe ei tule tällä autetuksi ja uniongelmät perheessä jatkuvat, perhepalveluohjaaja ohjaa perheen osastohoidossa toteutetulle unikoulujaksolle.

8 NEUVOLAN, PERHETYÖN JA PERHEPALVELUOHJAAJAN YHTEENSOVI- TUS EHEÄKSI PALVELUKOKONAISUUDEKSI

Taulukossa 3 ovat koottuna esillä saamamme vastaukset tutkimusongelmiimme. Siitä käy ilmi nykyiset neuvolan ja perhetyön varhaisen tuen työmuodot, sekä perhepalveluohjaajalle nousseet työmuodot. Olemme jakaneet taulukon seuraaviin sarakkeisiin; hyvinvoiva perhe, huoli herää, tuen tarve ilmeinen ja suuri huoli. Taulukossa olemme esitelleet toimijatahojen työmuodot kulloisessakin vaiheessa ja keskeiset lait ja asetukset, jotka oikeuttavat asiakkaan saamaan kyseisiä palveluita. Olemme esitelleet myös perheen kehityksen kipupisteet sekä sen, mitkä kulloisessakin kohdassa ovat keskeisiä työtä ohjaavia periaatteita. Taulukosta ilmenee millä varhaisen tuen työmuodoilla tutkimuksemme mukaan perhepalveluohjaaja voisi tukea perhettä varhaisessa vaiheessa, matalan kynnyksen periaatteella.

Tutkimuksessamme muodostuneet perhepalveluohjaajalle keskeiset varhaisen tuen työmuodot ovat vertaisryhmien kokoaminen ja järjestäminen äideille ja isille, puhelimitse, toimistolla tai asiakkaan kotona annettu palveluohjaus, kotikäynnit yksin tai yhdessä neuvolan tai muun yhteistyötahon kanssa sekä kotiin annettavan rytmityshoito-ohjauksen antaminen sekä jatkohoito-ohjaus tarvittaessa.

TAULUKKO 3. Neuvolan, perhepalveluohjaajan ja perhetyön yhteensovittaminen oikea-aikaiseksi, matalan kynnyksen palvelukokonaisuudeksi. (Salmela & Tapio 2011).

	HYVINVOIVA PERHE	HUOLI HERÄÄ	TUEN TARVE ILMEINEN	SUURI HUOLI
PALVELUMUOTO NEUVOLAN JA PERHETYÖN OSALTA	Rutiinikäynnit neuvolaan, lapsen kasvun ja kehityksen seuraaminen. Perhevalmennus. Positiivinen kontrolli. Tieto palveluista luo henkistä turvaa.	Neuvolan tarjoama apu ja ohjaus. Perheen omaaloitteinen yhteydenotto. Huolen puheeksi otto. Lapsiperheiden kotipalvelu.	Ennaltaehkäisevä perhetyö. Neuvolan tarjoama tehostettu tuki, ohjaus ja seuranta.	Lastensuojelun perhetyö. Neuvolan tarjoama tehostettu tuki, ohjaus ja seuranta.
PERUSTELU PALVELUN SAAMISELLE	Neuvola- asetus. Lastensuojelulaki. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Kehittämishankkeet ja hyvinvointisuunnitelma.	Lastensuojelulaki. Sosiaalihuoltolaki. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Kehittämishankkeet ja hyvinvointisuunnitelma.	Lastensuojelulaki. Sosiaalihuoltolaki. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.	Lastensuojelulaki. Sosiaalihuoltolaki. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.
PERHEEN KEHITYKSEN KIPUPISTEET	Vanhemmillä on tarpeen olla lastenhoitokokemus tai saatavilla oleva malli ja toimiva perhekokonaisuus. Intuitio lapsen hoidossa ja kasvatuksessa.	Uhkana yhteensovittamattomuus ja väärinymmärrykset.	Elämän yllättävät tapahtumat, joihin ei voi varautua. Sopeutumattomuus → stressi → ahdistus	Rakkautettomuus. Pahuuden ketjut. Seuraukset edelliseltä sukupolvelta.
PERHEPALVELU OHJAAJAN ROOLI	Vertaistukiryhmien kokoaminen ja ohjaaminen ensi kertaa äidiksi ja isiksi tulleille. Kotikäynti perheeseen, johon on syntynyt ensimmäinen lapsi, positiivinen kontrolli. Tiedottaminen perhepalveluista perhevalmennus ryhmässä. Oman työn tunnetuksi tekeminen. Ensikontaktin luominen vanhempiin.	Suljettujen ja kohdennettujen vertaisryhmien kokoaminen ja ohjaaminen. Palveluohjaus puhelimitse, toimistolla tai asiakkaan kotona. Kotikäynnit yksin tai terveydenhoitajan kanssa. Unikouluohjaus vanhemmille.	Palveluohjaus esimerkiksi perhepalveluiden nivelvaiheissa. Perheen auttaminen ja tukeminen yhteistyössä ennalta ehkäisevän perhetyön kanssa. Vanhempien ohjaaminen unikoulun osastohoitoon.	Perhepalveluohjaajan tuki saatavissa tarvittaessa.

Vasemmalla oleva vihreä hyvinvoiva perhe – sarake kertoo, mitä palvelua neuvolan terveydenhoitaja ja perhepalveluohjaaja tarjoaa perheelle, jossa lasten kasvatussujuu ilman erityistä tuen tarvetta. Perheessä on hyvin voivat ja toimeentulevat vanhemmat, riittävä sukulaisten tai ystävien verkosto ja jossa luotetaan intuition lapsen hoitamisessa ja kasvatuksessa. Perhe tulee toimeen neuvolan tarjoamilla peruspalveluilla. Perhepalveluohjaajan rooli on tässä kohtaa suuri. Hän huolehtii ensi kertaa äideiksi ja isiksi tulleiden vanhempien vertaisryhmien ohjaamisesta ennalta suunnitelluin sisällöin. Vertaisryhmätapaamisten sisältöä voidaan jonkin verran muuttaa kulloisenkin ryhmän tarpeita parhaiten vastaavaksi. Perhepalveluohjaaja käy antamassa tietoa omasta työstään ensimmäistä lastaan odottaville vanhemmille perhevalmennusryhmässä ja samalla luo näin ensikontaktin tuleviin vanhempiin.

Perhepalveluohjaaja tekee kotikäynnin perheeseen, johon on syntynyt ensimmäinen lapsi. Tämä positiivinen kontrolli auttaa näkemään perheiden tarpeita uudessa elämänvaiheessa, äiti-lapsi suhteen kehittymistä ja vuorovaikutuksen sujuvuutta perheenjäsenten kesken. Perhepalveluohjaajan käynnit jokaiseen ensi kertaa vanhemmiksi tulleisiin perheisiin edesauttaa sitä, että perheillä on matalampi kynnyks ottaa jatkossa yhteyttä perhepalveluohjaajaan, mikäli siihen on tarvetta. Kotikäynnit eivät mielestämme ole leimaavia, koska ne toteutetaan jokaiseen perheeseen, johon syntyy ensimmäinen lapsi. Tämä on mielestämme positiivisen kontrollin avulla annettavaa matalan kynnyksen palvelua parhaimmillaan.

Keltainen sarake eli huoli herää - sarake kertoo ne työmuodot joita perheille on tarjolla, mikäli ammattiauttajalla herää huoli perheen itsenäisestä selviytymisestä tai perhe itse kokee tarvitsemansa ulkopuolista apua. Tässä vaiheessa asiakkaalle on tarjolla hieman tehostetumpaa palvelua neuvolasta ja lapsiperheiden kotipalvelua.

Tamminen kertoo kirjassaan Olipa kerran lapsuus, että mikäli vauvaa on vaikea ymmärtää, voi vanhemmissa herätä syyllisyys, kiukku ja voimaton ahdistus. Isovanhemmuus ei enää ohjaa varhaista vanhemmuutta oikein ymmärtämisen urille, eikä julkinen neuvolajärjestelmä ole kyennyt kuin osittain tätä menetystä korvaamaan. Esimerkiksi syöttötilanteessa lapsi saattaa jäädä vaille oikein tulkintaa ja tulla teknisesti oikein ruokituksi, mutta täysin vaille tukea oman vireystilansa ja

tarkkaavaisuutensa säätelyä. Se miten hyvin aikuiset ymmärtävät lapsen fyysistä viestiä vaikuttaa oleellisesti siihen miten lapsi oppii omaa kehoaan lukemaan ja hallitsemaan. Näillä asioilla Tuula Tamminen katsoo olevan yhteyttä oman kehon säätelyhäiriöihin, tarkkaavaisuuden, levottomuuden ja motorisen hallinnan ongelmiin sekä myöhempiin syömishäiriöihin. (Tamminen 2006)

Esimerkkinä tehostetummasta palvelusta on neuvolassa tehtävät vauvan painokontrollit normaalia tiheämpään, tai sosiaalitoimen tarjoama tilapäinen lapsiperheiden kotipalvelu palvelusetelillä. Perhepalveluohjaajan rooli on tässä tilanteessa olevien perheiden auttajana suuri. Hän antaa palveluohjausta puhelimitse, toimistolla tai kotikäynnillä. Perhepalveluohjaaja tekee kotikäyntejä perheisiin mikäli hänellä, muulla verkoston toimijalla tai perheellä itsellään on herännyt huoli perheen itsenäisestä selviytymisestä eikä perhe tule muutoin autetuksi. Tässä vaiheessa perhepalveluohjaaja tekee kotikäyntejä pääosin yksin, mutta tarvittaessa yhdessä neuvolan terveydenhoitajan tai muun perheen verkostoon kuuluvan ammattiauttajan kanssa.

Perhepalveluohjaajan työhön kuuluu yksittäisten perheiden auttamisen lisäksi havainnoida asiakkaiden tarpeita ja koota asiakkaiden tarpeista nousevia kohdennettuja ja suljettuja vertaistukiryhmiä sekä toimia niiden ohjaajana. Perhepalveluohjaaja auttaa myös pikkulasten unihäiriöiden korjaamisessa antamalla vanhemmille rytmityshoito-ohjeita joilla lapsen päivä- ja yörytmi pyritään tietoisesti kotona muuttamaan. Perhepalveluohjaaja on perheen tukena rytmityshoidon aikana ja tarvittaessa sen jälkeen. Vanhemmat kuitenkin vastaavat kotona tapahtuvan rytmityshoidon toteutuksesta. Mikäli kotihoito-ohjeet eivät auta unirytmien luomisessa, perhepalveluohjaaja ohjaa vanhempia ottamaan yhteyttä unikouluun jonne lapsi voidaan ottaa unikoulujaksolle. Unikoulujakson jälkeen perhepalveluohjaaja on tarvittaessa perheen tukena tässä siirtymävaiheessa, perheen kotiutuessa unikoulujaksolta. Perhepalveluohjaajan tehtävä on tiedostaa unikoulun tarve ja ne perheet, jotka eivät ole tulleet autetuksi kotona tehdyllä rytmityshoidolla, koska unihäiriöt vaikuttavat negatiivisesti koko perheen hyvinvointiin.

Kolmannessa eli oranssissa sarakkeessa tuen tarve perheellä on ilmeinen. Siinä on nähtävissä elämän yllätyksellisyys. Perheessä tapahtuu jotain sellaista joka saa perheen tasapainon horjumaan ja perhe tarvitsee selkeästi ulkopuolista apua sel-

viytyäkseen arjesta. Siihen voi olla syynä jokin menetys, kuten kuolema tai ero. Esimerkkinä voi olla myös lapsen syntymän aiheuttamaan muutokseen sopeutumattomuus, joka pitkittyessään aiheuttaa ahdistusta ja masennusta tai perhe tarvitsee tukea vanhemmuudessa. Perhepalveluohjaajan työssä keskeistä on ymmärrys yhteiskunnallisesta muutoksesta ja ihmiselämän haavoittuvuudesta ja keskenäisyydestä.

Tuula Tamminen pitää ahdistunutta ja jännittyntä vuorovaikutusta yleiseksi lapsen kasvun ongelmaksi ja luonnehtii tätä ilmiötä kirjassaan. Varhainen vuorovaikutus on avoin ja altis kaikille tunteille. Pitkäkestoinen jatkuva stressi on perheelle kuormittavaa ja vaarallista, vauvalle jopa elimellisesti. Pitkäkestoinen, jatkuva stressi altistaa masennuksen syntymiselle. Varhaiseen vuorovaikutukseen tunkeutuvaa stressiä voidaan helpottaa tukevien ihmissuhteitten avulla, joita voivat olla esimerkiksi parisuhde, vertaissuhteet, lähisuku tai ammattihenkilö. Varhaista rakkaudettomuutta voi syntyä monin tavoin. Se voi olla aikuisen pelkoa kiintyä tai sitoutua. Omat hylätyksi tulemisen kokemukset voivat herättää haavoittumisen pelon, rakastamisen esteen. Masentuneen vanhemman syyllisyys ja kielteiset ajatukset itsestään johtavat väärintulkintoihin lapsen hoivassa ja toistuessaan epäonnistumisen kehä kasvaa. Kun aikuinen tuo varhaiseen vuorovaikutukseen kaiken sen mitä itse on jäänyt paitsi, pieni vauva on hänelle itsetunnon jatke ja olemassa vain aikuista varten. Koska lapsi on aikuisen tulkintojen varassa, on hän helposti muovattavissa vanhemmalle itselleen sopivaksi. (Tamminen 2006.)

Tässä elämäntilanteessa oleville perheille on tarjolla sosiaalitoimen tarjoamaa ja järjestämää ennaltaehkäisevää perhetyötä. Perhetyöntekijä auttaa perhettä suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti määrä-ajan. Perhetyön tavoitteet ja sisältö muovautuu kulloisenkin perhetilanteen tarpeista käsin eli perheet saavat yksilöllistä ohjausta, tukea ja neuvontaa omista tarpeistaan käsin. Neuvolasta perheet saavat tehostettua tukea siltä osin kun perheen tarpeisiin voidaan vastata neuvolatyön keinoin.

Perhepalveluohjaajan rooli perheiden auttajana on tässä vaiheessa oleville perheille selkeästi vähäisempi kuin kahdessa edellisessä vaiheessa. Hän toimii tarvittaessa apuna perheiden nivelvaiheissa, tarpeen mukaan yhteistyössä perhetyön kanssa.

Oikeanpuolimaisessa punaisessa suuri huoli – sarakkeessa perheen hyvinvointi, lapsen kasvu ja kehitys ovat vaarassa. Perhe tarvitsee tehostettua tukea ja perheellä on lastensuojelun asiakkuus. Perhettä autetaan lastensuojelun perhetyön avulla, joka on suunnitelmallista, tavoitteellista, pitkäjänteistä koko perheen auttamista. Neuvola auttaa näitä perheitä tehostetulla tuella ja seurannalla. Perhepalveluohjaajan rooli on tässä vaiheessa vähäinen. Hän voi toimia esimerkiksi lastensuojelun perhetyön päättymisen jatkeena, mikäli jää vielä pieni huoli perheen oma-toimisesta selviytymisestä.

Tammisen kirjassa tilannetta on kuvattu näin: isiemme ja äitiemme pahat teot todellakin kulkevat kolmanteen ja neljänteen polveen juuri varhaisen vuorovaikutuksen kautta, jos kokemuksiaan ei ole vanhemmaksi tullessaan miettinyt ja työstänyt. Aikuinen, joka on tullut lapsena kaltoin kohdelluksi fyysisesti tai psyykkisesti ja on kokemuksensa unohtanut tai työntänyt tuskansa pois, ajautuu helposti kriisiin jota ei ymmärrä tai hallitse. Tilanne johtaa usein väkivallan siirtymiseen seuraavalle sukupolvelle ja lastensuojelun palveluiden tarpeeseen. Tilanteen ymmärtäminen, sen työstäminen ja siitä selviäminen on vaativa, toisille jopa mahdoton tehtävä. Tilanteessa on olennaista varhainen puuttuminen ja ammattiauttajan apu. Vain asian käsittely perusteellisesti voi johtaa turvalliseen vanhemmuuteen. (Tamminen 2006,125-126.)

Perhepalveluohjaaja tekee tiivistä yhteistyötä neuvolan terveydenhoitajien kanssa sekä toimii yhteistyössä ennaltaehkäisevän perhetyönohjaajan ja perhetyöntekijöiden kanssa. Hän tekee moni ammatillista yhteistyötä myös muiden perheen auttajatahojen kanssa. Perhepalveluohjaajan asiakkaaksi voi ohjautua neuvolan, terapiakeskuksen tai muiden tahojen kautta tai asiakas voi hakeutua itse suoraan palvelun piiriin. Kaikki perhepalveluohjaajan palvelut ovat asiakkaille vapaaehtoisia ja maksuttomia.

Ennaltaehkäisevän perhetyön työn resurssit Kalliossa ovat vähäiset ja asiakkaat joutuvat joskus odottamaan ennen kuin saavat kyseistä palvelua. Tällöin ongelmat voivat alkaa jo kasaantumaan ja samalla perheen auttamiseen käytettävä aika yleensä myös kasvaa. Mitä aikaisemmin perhe tulee autetuksi, sitä lyhyemmän ajan he ovat palvelun tarvitsijoita ja samalla mahdollistavat mahdollisimman monen perheen auttamisen oikea-aikaisesti. Neuvolan terveydenhoitajien mahdolli-

suudet tehdä ennaltaehkäiseviä ja palveluohjauksellisia kotikäyntejä ovat myös rajalliset. Kotikäynnit vievät matkoineen aina enemmän aikaa kuin asiakkaan tapaaminen neuvolan vastaanotolla ja kiireessä tarpeelliseksi koetutkin kotikäynnit voivat karsiutua pois. Perhepalveluohjaajan työhön sopii mielestämme sosionomin pätevyyden omaava henkilö, sillä työssä vaaditaan laajaa alan asiantuntijuutta, hyvää palvelujärjestelmän tuntemusta sekä asiakkaan kohtaamista ja auttamista kokonaisvaltaisesti.

Nämä tutkimusaineistosta esille nousseet ja perhepalveluohjaajalle valitsemamme varhaisen tuen työmuodot sopivat mielestämme luontevasti perhepalveluohjaajan työmuodoiksi, muodostaen eheän ja matalan kynnyksen palvelupaketin pikkulapsiperheiden arjen tueksi ja täydentäen samalla neuvolan ja perhetyön palveluita. Mielestämme Kallion alueen lapsiperheiden lukumäärä huomioiden Kallioon tarvittaisiin joka kunnassa perhepalveluohjaaja, jotta asiakkaat saisivat perhepalveluohjaajan palveluita oikea-aikaisesti ja oikean määrän.

9 POHDINTA

Kokemuksemme tuoma tietoisuus siitä, että kotona lapsiaan hoitavat vanhemmat voivat olla voimiensa ääri rajoilla ja kokea kasvatuksellisen tuen puutetta, motivoi meitä tutkimaan mitä varhaisen tuen työmuotoja neuvola ja perhetyö tarjoavat Kallion alueen lapsiperheille sekä sitä, millä työmuodoilla perhepalveluohjaaja voisi täydentää olemassa olevia palveluita. Tämä aihe koettiin myös neuvolassa ja perhetyön piirissä ajankohtaiseksi ja tärkeäksi tutkimustyön aiheeksi.

Seuraavien kysymysten ääreltä lähdimme tutkimaan tätä mielenkiintoista ja ajankohtaista aihetta. Koetaanko perhetyön kynnyks liian korkeaksi ja neuvolatyö enempi fyysistä kasvua ja kehitystä seuraaviksi? Onko vanhemmilla käytännössä olemassa tahoja, jonne he voisivat olla yhteydessä kasvatuksellisissa asioissa ongelmien synnyn varhaisessa vaiheessa tai kun he tarvitsevat vain keskusteluapua? Mitkä olisivat ne työmuodot, jotka nousevat lapsiaan kotona hoitavien vanhempien tarpeista sekä alan työntekijöiltä? Tutkimuksemme lähtökohtana on ajatus, että mahdollisimman ehyt, asiakkaille ilmainen, matalan kynnyksen palvelukonaisuus perheille vähentää erityispalveluiden kysyntää ja tarvetta ja tuo kunnille pitemmässä ajassa säästöjä ja ennen kaikkea lisää lapsiperheiden hyvinvointia.

Mielestämme peruspalveluiden olisi tuettava nykyistä enemmän vanhempien kasvatuksellista vastuuta tarjoamalla lapsiperheille entistä monipuolisempia ennaltaehkäiseviä ja varhaisen tuen palveluita. Tähän velvoittaa myös uusi lastensuojelulaki ja neuvola-asetus. Lapsien hoitamiseen kotona on tarjolla taloudellinen tuki ja mahdollisuus hoitorahan ja hoitovapaan muodossa. Perheen sosiaalinen verkosto voi jäädä suppeaksi eteenkin jos siihen yhdistyy lapsen uniongelmat, tai muutto uudelle paikkakunnalle. Näissä tapauksessa ongelmien synnylle on olemassa suuri riski, joka tulee tunnistaa ja havaita ajoissa.

Riskejä lisää inhimilliseen elämään kuuluvat epäonnistumiset varhaisessa vuorovaikutuksessa ja perheen tasapainon löytymisessä, jotka aiheuttavat parisuhteen ongelmia, avioeroja ja huoltajuuskiistoja. Jokainen vanhempi tahtoo saada apua mahdollisimman pian tilanteessa, jossa huoli herää ja he eivät koe selviävänsä ilman ulkopuolista apua. Ihmisillä on luonnostaan pyrkimys tasapainoon ja joskus tasapainoinen perhe-elämä voi horjua elämässä tulevien yllättävien tilanteiden

vuoksi. Tässä kohtaa saatu oikea aikainen ja riittävä apu on mielestämme aluetta, jossa on olemassa perhepalveluohjaajan työlle selvä tarve.

Tällä tutkimuksella saimme selville, että Kalliossa on olemassa varhaisen tuen työmuotoja mutta niitä toivotaan olevan enemmän. Tulokset kertoivat myös sen, että henkilöt, jotka olivat saaneet perhetyön palveluita, olivat niihin pääosin tyytyväisiä. Perhetyön saamiselle on kuitenkin olemassa tiukkoja kriteerejä ja aika avun saamiselle on rajallista. Mielestämme perheissä on havaittavissa väliinputoajien joukko, joiden oletetaan pärjäävän täysin ilman tukea tai jaksavan hakea sitä itse aktiivisesti. Mielestämme tutkimuksen tuloksena syntyneet työmuodot palvelisivat hyvin näitä perheitä.

Neuvolan tarjoama vertaistukiryhmä ensimmäisen lapsen saaneiden perheiden äideille on tärkeä työmuoto. Neljä ohjattua kertaa on hieman vähäinen määrä ryhmäytymisen kannalta mikä tuo omat riskinsä sille, jatkaako ryhmä itseohjautuvasti vai päättyvätkö ryhmän tapaamiset neljän kerran jälkeen. Pidämme tärkeänä sitä, että ohjaaja voi säädellä varsinkin kohdennettujen vertaistukiryhmien määrää ryhmäytymisen kannalta sopivaksi. Paras hyöty vertaisryhmästä on silloin, kun ohjaaja on mukana niin pitkään, että ryhmäytyminen ehtii tapahtua. Tällä taataan ryhmän itseohjautuvuus jatkossa ja ryhmän toimiminen vertaistuen periaatteiden mukaisesti. Toimivasta ryhmästä saatu tuki on mittaamattoman arvokas ja ryhmäläisiä arjessa eteenpäin vievä voima. Itseohjautuvat ryhmät ovat vertaistukea parhaimmillaan eivätkä maksa yhteiskunnalle mitään. Tähän kannattaa siis pyrkiä.

Aiemmissä tutkimuksissa oli annettu asiakkaille mahdollisuus kertoa mielipiteitään ja kehittämissuhteita ja vertasimme niitä työntekijöiden kehittämissuhteisiin sekä muualla Suomessa oleviin varhaisen tuen työmuotoihin. Tulokset olivat samansuuntaisia, lähes yhteneväisiä ja selkeästi hyvinvointia edistäviä. Tämä tutkimus todentaa sen tiedon, joka on olemassa perheneuvolassa, mielenterveystoimistossa ja erikoissairaanhoidossa; asioille olisi hyvä tehdä jotain, ennen kuin ne kasvavat, kasaantuvat ja muuttuvat perheen hyvinvointia uhkaavaksi tekijäksi. Ennaltaehkäisy ja varhaisen tuen tärkeys on ymmärretty muualla Suomessa. Toivomme että tulevaisuudessa myös Kallion asukkaille on tarjolla entistä monipuolisempia varhaisen tuen matalakynnyksisiä palveluita ja näiden palveluiden avulla

lastensuojelun asiakkuudet saadaan pikkuhiljaa laskuun. Tämä olisi asiakkaiden, työntekijöiden ja päättäjien edun mukaista.

Kokoamamme perhepalveluohjaajan työmuodot tarjoavat apua moniin perheiden tarpeisiin. Puhelimitse annettava palvelutarpeen arviointi tuo heti asiakkaalle turvallisuuden tunteen asioiden järjestymisestä ja huojentaa vanhemman mieltä. Vanhempien turvallisuuden tunnetta lisää myös tiedon saaminen perhepalveluista jo ennen kuin niitä tarvitaan. Perheen tapaaminen omalla reviirillä takaa sen, että työntekijä ymmärtää perheen kokonaisuutta, arkea ja toimintakulttuuria sekä antaa perheelle yksilöllisen tuen ja tarvittavan palveluohjauksen. Työntekijä kunnioittaa asiakasta siinä tilanteessa ja elämänhistoriassa, jossa he elävät. Perhepalveluohjaajan suhde asiakkaaseen takaa neuvonnan ja tuen saamisen loppuun asti. Asiakassuhde ei pääty yhtäkkiä vaan yhteyttä voidaan pitää tarvittaessa myös pitemmän ajan kuluttua sen varmistamiseksi, että asiat perheessä ovat nyt hyvin.

Asiakassuhteessa itsemääräämisoikeus ja osallisuus ovat mielestämme jokaisen yksilön perusoikeuksia. Kuuntelemisen, aidon kohtaamisen ja vuorovaikutuksen kautta on mahdollisuus antaa asiakkaalle tilaisuus tehdä valintoja, jotka palvelevat lasta ja aikuista yksilönä sekä koko perhettä. Palvelupolun katkeamattomuus antaa asiakkaalle tunteen ja luottamuksen siihen, että apu ei lopu ennekuin omat siivet kantaa.

Aiemmissä tutkimuksissa haastatellut asiakkaat olivat sitä mieltä, että palveluiden oikea-aikaisuus, matala kynnyks ja palveluiden monipuolisuus takaavat sen, etteivät ongelmat ehdi kasvaa suuriksi, joka puolestaan parantaa jokaisen perheenjäsenen elämänlaatua sekä vähentää erityispalveluiden asiakkuuksia. Ennaltaehkäisevän sekä varhaisen tuen palveluilla ja niiden oikea-aikaisuudella oli vastaajien mielestä merkittävä vaikutus myös yhteiskunnalliselta kannalta. Yhdymme täysin näihin ajatuksiin ja toivomme, että tulevaisuudessa perheiden palveluita Kallion alueella kehitetään asiakkaiden mielipiteet huomioon ottaen.

Varhaisen tuen antamisen velvollisuus koskee uusien lakien ja säädösten myötä niin neuvolaa kuin perhetyötäkin. Sosiaaliseen tukeen tulisi kiinnittää myös entistä enemmän huomiota. Muutos parempaan suuntaan saadaan, jos vanhemmilla on mahdollisuus olla oma-aloitteisia ja osallisia jo ennen kuin ongelmia syntyy. Vanhemmilla on tietoisuus kasvatusvastuusta olemassa, mutta nyt kasvatuksen inten-

siivisyys väsyttää ja yllättää kotona hoitavan vanhemman ennekuin itse huomaa-
kaan. Tutkimuksen mukaan vanhemmilla on tarve ja halu osallistua omien asioi-
densa hoitamiseen ja siihen heille on annettava mielestämme mahdollisuus.

Tutkimuksen aikana nousi lukemattomia kysymyksiä, jotka oli jätettävä tutkimuk-
sen ulkopuolelle. Uutena tutkimusaiheena nousi kysymys avoimen päiväkodin tar-
peesta Kallion alueella tai kotihoidon ja avoimen päiväkodin kustannusvaikutta-
vuudesta verrattuna päivähoiton subjektiivisen oikeuden käyttämiseen.

Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut meistä antoisaa ja mielenkiintoista.
Olemme syventäneet omaa ammattitaitoaamme etsiessämme ensin lähdeaineistoja
työhömme, perehtyessämme valitsemiimme lähteisiin, lakeihin ja asetuksiin sekä
etsiessämme ja pohtiessamme perhepalveluohjaajan työmuotoja Kallion alueelle.
Vastausten löytäminen laajasta tutkimusaineistosta huolimatta oli lopulta melko
selkeää, koska tulosten yhdenmukaisuus oli suuri. Oma ymmärrys ennaltaehkäi-
sevän työn ja varhaisen tuen merkityksestä on kirkastunut entisestään. Toivomme
tämän tutkimuksen edesauttavan sitä, että Kallion pikkulapsiperheille on tulevai-
suudessa tarjolla perhepalveluohjaajan palveluita.

”Ihmiskunnan näkökulmasta lapsuuden arvo on kaikenkattava. Vain lapsi mahdollistaa ihmislajin jatkuvuuden. Vain lapset, jotka kasvaessaan oppivat hoivaamaan ja suojelemaan eli synnyttämään ja kasvattamaan uusia lapsia, turvaavat elämän jatkuvuuden. Inhimillisen kehityksen ja ihmiskunnan tulevaisuuden arvokkain tekijä kätkeytyy aina lapsiin ja heidän lapsuuteensa.” (Tamminen 2004,148.)

LÄHTEET

Armanto, A.&Koistinen,P.2007. Neuvolatyön käsikirja. Hämeenlinna: Tammi.

Hermanson, E. & Martsola, R. 2006. Aikuinen vanhemmuus; katoavan kasvatuksen jäljillä. Jyväskylä: Kirjapaja.

Helminen, J. (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Juva: PS-kustannus.

Ikkala, M. & Pöyhönen, H. 2009. Perhetyötä Peruspalvelukuntayhtymä Kalliossa. Opinnäytetyö. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalian koulutusohjelma.

Kinnunen, L. & Paavola, A. 2010. Asiakasnäkökulmia Kallion alueen perhepalveluiden peruspalveluista. Opinnäytetyö. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalian koulutusohjelma.

Koivusaari, K. 2011. Vammaistyö. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Luentomuistiinpanot. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö.

Laatikainen T. (toim.) 2010. Vertaistoiminta kannattaa: Helsinki. ASPA.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4 1983/361.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2011. Saatavissa : <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812> Luettu 5.1 2011.

Lastensuojelulaki 2007/417.

Moilanen, M. & Puurula, S. 2010. Asiakasnäkökulmia peruspalvelukuntayhtymä Kallion perhepalveluiden erityistarpeista. Opinnäytetyö. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalian koulutusohjelma.

Niemelä & Dufva 2003. Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat, sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. Jyväskylä:PS-kustannus.

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2011. Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakaspalautteen kooste. Ylivieska.

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio. 2011. Ennaltaehkäisevä perhetyö. Saatavissa: http://www.kalliopp.fi/alltypes.asp?d_type=5&menu_id=18056&#. Luettu: 5.1.2011.

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio. 2011. Lapsiperheiden kotipalvelu. Saatavissa: http://www.kalliopp.fi/alltypes.asp?d_type=5&menu_id=18825&#. Luettu: 5.1.2011.

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio. 2011. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2010-2013. Pdf- tiedosto. Saatavissa: http://www.kalliopp.fi/alltypes.asp?d_type=5&menu_id=12685&menupath=11914,12685#12685) Luettu: 2/2011.

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio. 2010. Lastenneuvola. Saatavissa: http://www.kalliopp.fi/alltypes.asp?d_type=5&menu_id=12634 Luettu: 30.12 2010.

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2011. Lastensuojelun perhetyö. Saatavissa: http://www.kalliopp.fi/alltypes.asp?d_type=5&menu_id=18003. Luettu 5.1 2010.

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio. 2011. Neuvolatoiminta. Saatavissa: http://www.kalliopp.fi/alltypes.asp?d_type=5&menu_id=12635 Luettu: 30.12.2010.

Pessi-perhepalveluverkostoja Pohjois-Pohjanmaalle loppuraportti, 2007.

Rimpelä, M. 2007. Hyvinvointineuvola lapsiperheiden tukena: Ideasta toteutukseen. Stakes. Saatavissa: <http://info.stakes.fi/TedBM/FI/index.htm>.
Luettu: 3/2011.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Hyvinvointi 2015-ohjelma, 2011. Julkaisuja2009:20. Saatavissa: (<http://pre20090115.stm.fi/ak1171526287050/passthru.pdf>)
Luettu 13.4 2011

Suominen S. & Tuominen T. 2007. Palveluohjaus - portti itsenäiseen elämään. Helsinki: Profami.

Tamminen, T., 2004 Olipa kerran lapsuus . Juva: WSOY.

Tapio, S. 2011. Perhetyön ohjaaja Helena Mäkelän haastattelu 4/2011. Ylivieska.

Tapola, S. 2003. Varhaisen tuen työmuotoja kehittämässä. Positiivisen diskriminaation hankekokonaisuuden väliraportti 2002.. Selvityksiä 2003:7. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Saatavissa:
<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/3dad7004a176e1e9494fc3d8d1d4668/pd-raportti.pdf?MOD=AJPERES>. Luettu: 3/2011.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2011. Saatavissa :
(http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/ohjelmat/kaste). Luettu 11.1.2011.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2011. Saatavissa
:<http://www.varpu.fi/index.phtml?s=677>. Luettu 11.1 2011.

Unikoulu Sinilintu 2011. Apua lapsen uniongelmiin. Kokkola.

Vilen,M. Seppänen,P. Tapio,N. Toivanen,R. (Toim.) 2010 Kohtaamisia lapsiperheissä - menetelmiä perhetyöhön. Kustannus oy Kotimaa/ Kirjapaja Oy Nord Print Ab Helsinki

Vilka, H.2005. Tutki ja kehitä. Keuruu. Otava.